

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ
№3 (32), середа, 7 лютого 2001 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРЯЖІННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Сто рядків журналіста - в номер!

РОМИ І ЗЕМЛЯ

Бозна вже скільки років за ромами кочує стереотип, мовляв, не люблять працювати на землі. Днями подібне довелося почути і в Чинадівській селищній раді з усї її секретаря. Марія Дмитрівна Русян говорила: "Жодної заяви, що земля потрібна жителям ромського табору з вулиці Підгірної, у нас не зареєстровано. Тому, коли розпався колгосп "Карпати" і на його базі створилося нове господарство, землю нікому не виділили."

Побувавши на місці, поговоривши з мешканцями табору, пересвідчилися: м'яко кажучи, лукавить пані Марія. Ій-бо лукавить! Та хіба лише в Чинадєві можна почути подібні "намовки" на ромів?

Голова сільради в Руських Комарівцях на Ужгородщині (на її території села Нижнє Солотвино та Глибоке) Ольга Михайлівна Желязник теж твердила, що від ромів не було заяв на виділення землі. Між тим, у таборі пересвідчилися:

всі - від малого до великого - раділі, дізнавшись, що колишній багатолітній трудивник радгоспу "Світанок" Петро Лакатош отримав пай - себто, понад чотири гектари чистої рілля!

З усіх дорослих мешканців табору я один маю пай. Звичайно, самому не під силу буде обробляти таку ниву. Але вже зголосилася молодь підсобити. На своїй ниві буде добре працюватися. А коли б й інші родини мали чисту рілля, то ніхто б не ходив по чужих городках.

У цьому районі є село Ратівці. Там чи не кожна хата вирощує помідори, огріки, картоплю. Дорожає тими сотинами, що їх мають упродовж років. Мріють, що фінал дослідної станції Бакта, який знаходиться на території села, виділить їм шість із своїх земель після розпакування.

Раніше, коли роми займалися іншими ремеслами, виїжджали на сезонні роботи у східні області, звідки привозили живі гроші, можна було прожити без землі,

Сьогодні вже - ні, - говорив староста табору Балажирєва на Берегівщині Бейла Товт.

І дійсно це було так. Роми раніше охоче трудилися в місцевому колгоспі. Зразком для молоді був Золтан Пап. І нині для них земля - то достаток у хат. Тільки б виділили їм на родючих місцях, мали можливість обробити, засяти.

У Чорнотисіві на Виноградівщині буквально на очах розвалюється колісь міцний колгосп "Росія". Та його керівництву не приходило у голову виділити землю для ромів - мешканців вулиці ім Т.Шевченка. Хіба що пропонують там, де ґрунти неродючі. Не дає й Сілецька сільрада на Іршавщині, щоб ромські родини мали землю. Хоч і подали заяви на землю (з фонду сільради), але ромам її пропонують за 5 км від села.

Економні негаразди найболючіше вдарили по соціально незахищених громадянах. Роми для нашого хиткого, кон'юктурно - заполітизованого часу, зокрема в сільській місцевості, виявилися найбіднішим прошарком населення, якому потрібні не обіцянки, а допомога.

Юлія Зейкан

ЕШГРАФ НОМЕРА

Хай росте
тонка береза
Біля хвиль
срібноголових.
Бо то ж дівчина,
що вийшла
Із шатра,
сиріткою боса

Олександр Герман
Переклад Степана Келара

Ілюстрація з книги Н.Деметер, Н.Бессонов, В.Кутенков "Історія цыган - новий взгляд"

Гості редакції: експрес-інтерв'ю

"Я - ЗВ'ЯЗУЮЧА ЛАНКА МІЖ ПАРТНЕРАМИ"

Мишолої п'ятиці гостем редакції "Романі Яг" був представник дирекції "DEZA" - з лянть розвитку та співробітництва швейцарського уряду - пан Андреас Граф.

Гостя представила координатор освітніх та культурних проєктів центру "ЛІК" ("Лінгвістика і культура") Ірина Білявська. Пропонуємо експрес-інтерв'ю з п. Андреасом Графом.

- Пана Андреас, нашим читачам, думается, буде цікаво почути про мету вашого приїзду в Закарпаття?

- В Україні працюємо, згідно проєкту партнерських стосунків між нашими країнами стосовно ліквідації та попередження паводків. У Києві вже півроку знаходиться наш офіс. А щодо Закарпаття, то тут безпосередньо виконуються роботи. Наш партнер - адміністрація регіональної організації водогосподарства.

- У чому заключаються ці роботи?

- Ведеться спорудження трьох дамб по попередженню повені - в Свішкові, Сяблунівці на Хущині, а також на річці Боржава в Іршавському районі.

Окрім того, координую будівництво (і співробітництво) регіонального проєкту з сусідніми країнами по попередженню паводкових ситуацій. Я - своєрідна зв'язуюча ланка. Популярно висловлюючись, я здійснюю моніторинг і оцінку будівництва.

- Пана Граф, а як часто навідуєтесь до своїх партнерів?

- Цього разу провів на Закарпатті тиждень. Звичайно, побував і на місцях, де проходить роботи. А загалом чомісяця буваю у цьому чудовому краї.

- А чому саме ваша країна вкладає кошти в український проєкт? Можете розкрити "секрет"?

- Закарпаття чимось схоже на Швейцарію - гори тут високі, річки

- бістрі, мов одна родина проживають українці, угорці, роми, росіяни - представники інших народів. Отож необхідно зберегти цей райський куточок для людей від природних катаклізмів. А, до речі, паводки в Карпатах відгукуються лихом у сусідніх країнах, які межують із Закарпаттям.

- На завершення нашої коротенької розмови, ще таке запитання: хто чи що привело Вас у "Романі Яг"?

- Я від пані Ірини Білявської почув про Вашу газету - єдину на цей час в Україні. Знаючи, що роми чи не найбільше постраждали від нечуваної за останні сто років лавени в Карпатах 1998-го, року захотів побувати в редакції, познайомитися з її працівниками, побажати їм та читачам успіхів у праці, особистого щастя.

Наш кор.

ТВОРЧОЇ НАСНАГИ, ТЕАТР "РОМЕН"!

Наче одна мить, стеклі сімдесят років! І сьогодні, вітаючи відомий у світі колектив із його ювілеєм, не перестаємо дивуватися й по-доброму заздирити тій творчій насназі, з якою він упродовж семи десятих літ дарує своє життєдайне мистецтво мільйонам слухачів різних країн світу на багатьох континентах.

У витоках унікального ромського театру "Ромен", який виріс із створеної в Москві при головному управлінні мистецтва Наркомпросу РРФСР театру-студії "Індоромен", стояли відомі актори, а також нарком освіти Анатолій

Луначарський. Його художнім керівником до 1936 року був Михайло Гольдблат, а почесним членом організаційної групи - славнозвісний режисер Всеволод Мейєрхольд.

Ставши 16 грудня 1931 року професійним колективом, "Ромен" постійно працює над поповненням програми новими високохудожніми творами. В репертуарі з'являються такі постановки вітчизняної та зарубіжної літератури, як "Кармен" Мерме, "Цигани" Пушкіна, "Наречена з табору" І.Ром-Лебедева, "Циганка Аза" М.Старицького. Публіка захоплено вітала і танцюристів,

гітаристів, акторів, виконавців народних ромських пісень.

Значний набуток досяг театр, коли його очолив народний артист СРСР Михайло Яншин.

Яскраву сторінку вписав у дільність театру художній керівник "Ромена" народний артист СРСР, лауреат Державної премії СРСР Микола Спиченко. На сцені по новому прочитанні твори вітчизняної класики, національної літератури.

З народною виставою "Ми - цигани" колектив побував в багатьох містах своєї держави, виїжджав на гастролі в Японію, Індію, США.

Незмінний успіх супроводжує досі єдиний у світі (такого високого мистецького рівня!) колектив у його дорозі до глядача.

Редакція газети "Романі Яг" та всі прихильники театру, а й тисячі в нашому дружньому багатонаціональному закарпатському краї, щиро серцем вітають колектив з сімдесятиріччям від дня його створення, зичить нових творчих звершень на мистецькій дорозі.

Ілюстрація з книги І.Ром-Лебедева "От цыганского хора - к театру "Ромен".

ХРОНІКА • ХРОНІКА •

Україна

Про стан правопорушень у Закарпатті розповів 23 січня на прес-конференції, організованій Закарпатським УМВС України, перший заступник начальника міліції Володимир Васильович Цянько. Виявляється, станом на 22 січня 2001 року в області було скоєно 555 злочинів, серед яких переважну більшість становлять крадіжки. Загалом за рівнем злочинності Закарпаття займає одне з останніх місць в Україні.

Індія

Уряд Індії звернувся до України із проханням направити у штат Гуджарат загін рятувальників та медиків. Група із 65 чоловік прибула в район катастрофи. Вони пробудуть там місяць, а у випадку необхідності, залишаться і надалі. Фінансування всіх робіт буде здійснювати українська сторона і за попередніми оцінками ця сума складе 400 тисяч доларів США.

Угорщина

Нещодавно в Угорщині відбулася велика маніфестація. Мітингуєчі несли транспаранти і гасла у підтримку ромів, що проживають у Косові.

Акція була частиною заходів, що проводяться в Європі: конференції, семінарів, слухань. Одна з таких міжнародних конференцій відбулася й у м. Скоп'є, де на конкретні приклади було показано, що ромі дійсно, знаходячись між двома ворогуючими сторонами, піддаються знущанням, як з боку сербів, так і з боку албанців.

Австрія

У новорічну ніч 2001 року в найбільшому концертному залі "Volkstheater" відбувся гала-концерт під назвою "Mir san net nur mir". У ньому прийняв участь ромський оркестр та відомі композитори Цейла та Гейза Стойкі.

За програмою

"Крок за кроком"

З 25 по 27 січня цього року в м. Львові відбувся семінар за програмою фонду "Відродження" "Крок за кроком". Його учасниками були вихователі дитячих садочків та вчителі початкових класів із усіх регіонів України. Стоючою програмою, то вона працює в багатьох школах та навчальних закладах різного типу для дітей, які не можуть засвоїти стандартні, розроблені Міністерством освіти України програми.

Мою увагу привернула доповідь менеджера програми Наталі Зновівни Софій, яка проаналізувала результати програми за минулий рік та визначила плани на майбутнє. На семінарі порушувалися різні питання роботи з дітьми, зокрема з розвитку пазнавальних здібностей, творчих нахилів тощо. Йшлося також про зв'язок навчальних закладів з органами місцевого самоврядування.

Учасники семінару отримали додаткову літературу, випущену у рамках цієї програми, що допоможе під час роботи з ромськими дітьми в дошкільному закладі № 13.

Денис Вароді, вихователь ромського дитсадка №13 м. Ужгорода, учасник семінару

До 1485 року не зустрічається жодних відомостей про перебування ромів на території Іспанії. Хоча деякі вчені дотримуються думки, що перші ромські поселенці прибули сюди ще у 1425 році. З моменту їх появи там і протягом наступних трьох віків, вони стали вести жорстоку боротьбу з так званими "rauos" — тобто "не ромами", яка скінчилася тільки тоді, коли їм було дозволено законно поселитися на півдні Іспанії. Неприязнь між ромами та "пайос" виникла, вірогідно, через відмінності їх звичаїв та побути. Одні — осли, інші — кочівники. Одні шукали постійну роботу, що дозволяла б втекти від переслідувань, інші — заняття, які б не обмежували свободу пересування. З'явилися відмінності, неприязнь, а відтак і переслідування з боку тих, хто вважав себе хазяїном на цій землі.

1499 рік. Перші згадки про ромів у Іспанії

"Ось уже кілька років бродять із місця на місце, ними не займаються, не мають засобів для існування, живуть на милостиню, крадіжками, гаданням та обманом".

Ромів виганяли з Іспанії, якщо вони не працювали й не вели осійний спосіб життя. Подібні переслідування приводили до збройних повстань. Ромів недолюбили, до правителів зверталися з проханнями вигнати їх із території країни.

1607 рік. Клопотання, розгляньте в Кортесах

"Нехай цигани, які покинули Королівство, не повертаються, а ті, що повернулися нехай постануть перед смертною карою; нехай ті, що залишилися в Іспанії, селяться у віддалених гірських селах; не-

Словаччина: захисту мови — так, її використанню — ні

Днями Уряд Словаччини ратифікував Європейську хартію мов національних меншин, що визвало занепокоєння серед представників ромської общини у зв'язку з тим, що ромська мова не ввійшла до переліку кодифікованих мов із слів заступника міністра з національних питань Пала Чака, ромська мова не є кодифікованою.

І це все при тому, що ромські громадські лідери все ще пам'ятають, як у багатьох вищих урядових закладах Словацької респуб-

Із життя ромів Іспанії

хай також постануть перед смертною карою ті, хто краде худобу".

Повстання ромів привели до того, що король Філіп IV зобов'язав їх займатися виключно сільськогосподарською працею, щоб їм у руки не потрапила ніяка зброя, а за невиконання його волі обіцяв прийняти суворі міри покарання.

Філіп V зробив умови проживання ромів ще гіршими. Ворота міст для них були закритими, їх позбавили усіх прав, ставши таким чином на перешкоді змішанню ромів з іншими верствами населення.

Кульмінацією цих багаторічних переслідувань став наказ Фердинанда VI від 1748 року, в якому він звелів заарештувати більше 9 тис. ромів і відправити їх на каторжні роботи в Африку. Цього не сталося, бо розмах та суворість покарання призвели до труднощів при його виконанні. Та все ж, заарештованих було вирішено примусово відправити на заселення тих неосвоєних територій Америки, куди ніхто не хотів їхати.

На краще ситуація почала змінюватися за часів правління Карла III, який відмінив усі до того існуючі обмеження і дозволив ромам жити, де їм хотілося й працювати там, де їм більше подобалося. А покарання на них стали розповсюджуватися ті ж, що й на інших підданих Королівства.

Поступово ромі почали розселятися по селах, в основному в Андалузії, забувати розбійний спосіб життя і чинити не більше порушень, аніж інші громадяни країни.

Але не всі, хто кочував дорогами та селами, вдягнені мов ромі, насправді ними були. Жебракуванням займалися й ті, кому прийшов до вподоби кочовий спосіб життя ромів і їх поведінка. На дорогах можна було зустріти не тільки ромів, скільки чисельних "шарлатанів", атеїстів та розбійників", що видавалися за них.

Багато андалуців почало наслідувати ромів, не тільки перебираючи їх спосіб життя та звичаї, але й їх манеру одягатися,

готувати, співати та танцювати. Надбання андалуців разом із надбанням ромів і запалило ту іскру, з якої з часом й з'явився фламенго. Не виключено, що саме ці костюми бродяг, що імітували ромські, й стали прототипом костюму фламенго, який пасував як для танців на таблоа, так і для роботи, бою биків або верхової їзди.

Сьогодні "фламенго" трактується як "gitano andaluzado", тобто "ром, що натуралізувався в Андалузії" та "cante gitano-andaluz", що буквально означає "спів андалузьких ромів". Не дивлячись на те, що ромі не єдині творці цього бродячого народу зберігалося. Та й самі ромі, власне кажучи, не поспішали змішуватися з іншим населенням.

У XIX столітті ромів у Іспанії вже ніхто не переслідував, та вони, як і раніше, займали нижчу соціальну сходинку суспільства й недовір'я до цього бродячого народу зберігалося. Та й самі ромі, власне кажучи, не поспішали змішуватися з іншим населенням.

1842 рік. Згадки про ромів, що живуть у гірських печерах поблизу Гранادی

"Вхід у кожну печеру завішений якою-небудь брудною тканиною, біля нього зазвичай висяють голи кучеряві діти з великими, вогняними, чорними очима та темно-жовтою шкірою. Циганам заборонено жити у Гранаді й права власності у них нема. Серед простого народу вони мають репутацію відмінних танцюристів. Цигани танцюють дійсно з небувалою легкістю, гнучкістю і захопленням, але вони знищують чутливу красу андалузьких танців відсутністю скромності. Грації в них мало: та і ноги вони тримають по-гусачі. У піснях їх за солом слідує хор, як і в наших циган, чого нема в іспанських та андалузьких піснях. Їх спів та мелодія незрівнянно кращі від танців. Жінки вдягаються у яскраві колітори, окутуючи себе якимись чудними покривалами, мов наші кочові ромі. Не дивлячись на те, що вони незрівнянно гірші андалузиток, тутешні молоді чоловіки їх дуже люблять за гострий розум та запальну грацію".

Ромі, які з'явилися на території Арагону, стали основою групи, яку іспанці називають "гітанос". Самі ж іспанські ромі називають себе "кале".

Ф. Гранде так писав про цей важкий для іспанських ромів історичний період: "За одним законом вони мали проживати у малих містах, за іншим їм заборонялося там селитися; один закон

вимагав жити серед "пайос", інший — триматися від них подалі. Їх переслідували за покупку чи продаж домашньої худоби на базарах. Їм не дозволялось проживати у містах, де були суди, щоб вони не могли судитися з не ромами. Згідно одного наказу вони повинні були виїжджати до Америки, згідно другого — їм заборонялося робити це".

Результатом таких непогожих дій стало те, що "кале" осіли у різних провінціях і піддалися значній асиміляції. Вони почали розмовляти на особливому діалекті, в основу якого лягла іспанська граматики. Лексика ж — ромська з дуже значним іспанським вкрапленням (на даний момент серед тамтешніх ромів усе сильнішу позицію займає іспанська мова).

Кале діляться за географічним принципом на каталонських, андалузьких, кастильських і т. д. Оскільки Іспанія володіла величезними колоніями у Новому світі, іспанські ромі проживають зараз також і в латиноамериканських країнах.

Андалузькі ромі XIX — XX ст. працювали ковалями, торгівцями, офіцантами, кучерами, танцюристами фламенго, іноді брали участь у боях биків.

На протязі багатьох поколінь вони вели осійний спосіб життя і вдало інтегрувались у суспільство. Та все ж біля 5 % ромів Андалузії продовжують кочувати, займатися плетінням корзин.

Приблизно така ж картина спостерігається й у Каталонії. Ромі Барселони й інших каталонських міст та сіл теж живуть осіло й володіють престижними професіями.

Інші справи з кастильськими та естремадурськими кале. Вони перебиваються випадковими заробітками, займаються підсобні роботи, торгують поношеними речами тощо. Велика частина їх живе у трущобах і залишається неграмотною. Деякі — кочують.

За віросповіданням ромі кале, звичайно ж, католики.

На знімку:

Вийє. "Андалузькі кале". Літографія 1827 року.

"Гітана, що танцює у Севільї", Гюстав Доре. Гравюра 1874 рік. Стил фламенго остаточно сформувався саме у тавернах та ресторанах.

Матеріал взято з мережі Інтернет та з книги "Історія циган — новий взгляд" Н. Деметер, Н. Белих-Сонова, В. Кутенкова.

Опрацювала Наталія Ференц

Есточак Мілан
Романпресцентр. Будапешт

Степан Сембер: "Звичайно, першими читачами мають бути роми..."

Інтерв'ю голови Ужгородської міськради Степана Сембера ромській народній газеті "Романі Яг"

Ужгород - місто обласного підпорядкування, адміністративний, економічний і культурний центр Закарпаття. Тут пліч-о-пліч із українцями, росіянами, угорцями, представниками інших народів проживають і роми.

Історія прибуття і поселення ромів у місто, яке ділить, ніби навіяні, річка Уж, і котре вважається одним з чи не наймальовничіших куточків Європи, сягає в давнину. Все у ній є - й зустріч із жителями кочового народу, який прибув здалека, і його витіснення з престижних вулиць на околиці, й... Нашим молодим читачам ще розкажемо про це, привідкривши сторінки зовсім віддалені - XV - XVI століття, - і новіші. Із здобуттям Україною незалежності, до десятків ромських проблем додалися нові. Йдеться про те, що економічні негаразди якнайбільше вдарили по цьому населенню: - неможливість більшості знайти роботу, змушує шукати тимчасових заробітків. Сотні родин потерпають від бідності, змушені просити допомоги в людей...

Роми - народ впертий. Вони долають труднощі, допомагають один одному вижити, організують громадсько-культурні товариства, відкривають свої школи, класи, створюють нові художні колективи.

24-го березня цього року вийшовості два роки й перший в області (і єдиний!) в Україні ромській народній газеті "Романі Яг", яка виходить за сприяння міжнародного фонду "Відродження".

Пропонуємо читачам нашої газети інтерв'ю голови Ужгородської міськради Степана Сембера.

Редакція: - Велимишановний Степане Васильовичу, нині наші товариства намагаються відродити забуте національне мистецтво, зокрема, танці, народні пісні, створюються нові ансамблі... Та, як відомо, в Ужгороді це не так давно працював при обласній філармонії знаний далеко за межами краю професійний мистецький колектив-ансамбль "Угорські мелодії". Половина його складу - то добрий десяток талановитих ромських музикантів. Чи не можна б поновити його або наново створити музичний колектив подібного плану і тим самим припинити від'їзд обдарованих особистостей за межі області та в інші країни? До слова, саме ромські фольклорні ансамблі привертати увагу гостей міста над Ужем.

Степан Сембер: - Я хотів би подякувати газеті, що вона захо-

визначено, на що маємо право давати кошти, а на що - ні. Ведучи мову про товариства, теж все обумовлено, тобто виділення відповідної суми. В межах бюджету більше не маємо права виділяти й квартири "круглі столи". Одним словом, намагаємося кожній національності приділити максимум уваги. Оскільки мова йде про роми, то, на мій погляд, в жодному місті України їм не надається така підтримка, як у нас: діють школи, садок, у "Падюні" працює ромський ансамбль. А в Радванці виділили спеціальний будинок під недільну школу. Ясна річ, усі проблеми не розв'яжеш. Це просто неможливо. Особисто я б хотів, аби згаданий ансамбль "Угорські мелодії" відновився. Але нема можливостей утримувати його за бюджетні кошти. Знаючи, що го-

визначено, на що маємо право давати кошти, а на що - ні. Ведучи мову про товариства, теж все обумовлено, тобто виділення відповідної суми. В межах бюджету більше не маємо права виділяти й квартири "круглі столи". Одним словом, намагаємося кожній національності приділити максимум уваги. Оскільки мова йде про роми, то, на мій погляд, в жодному місті України їм не надається така підтримка, як у нас: діють школи, садок, у "Падюні" працює ромський ансамбль. А в Радванці виділили спеціальний будинок під недільну школу. Ясна річ, усі проблеми не розв'яжеш. Це просто неможливо. Особисто я б хотів, аби згаданий ансамбль "Угорські мелодії" відновився. Але нема можливостей утримувати його за бюджетні кошти. Знаючи, що го-

визначено, на що маємо право давати кошти, а на що - ні. Ведучи мову про товариства, теж все обумовлено, тобто виділення відповідної суми. В межах бюджету більше не маємо права виділяти й квартири "круглі столи". Одним словом, намагаємося кожній національності приділити максимум уваги. Оскільки мова йде про роми, то, на мій погляд, в жодному місті України їм не надається така підтримка, як у нас: діють школи, садок, у "Падюні" працює ромський ансамбль. А в Радванці виділили спеціальний будинок під недільну школу. Ясна річ, усі проблеми не розв'яжеш. Це просто неможливо. Особисто я б хотів, аби згаданий ансамбль "Угорські мелодії" відновився. Але нема можливостей утримувати його за бюджетні кошти. Знаючи, що го-

визначено, на що маємо право давати кошти, а на що - ні. Ведучи мову про товариства, теж все обумовлено, тобто виділення відповідної суми. В межах бюджету більше не маємо права виділяти й квартири "круглі столи". Одним словом, намагаємося кожній національності приділити максимум уваги. Оскільки мова йде про роми, то, на мій погляд, в жодному місті України їм не надається така підтримка, як у нас: діють школи, садок, у "Падюні" працює ромський ансамбль. А в Радванці виділили спеціальний будинок під недільну школу. Ясна річ, усі проблеми не розв'яжеш. Це просто неможливо. Особисто я б хотів, аби згаданий ансамбль "Угорські мелодії" відновився. Але нема можливостей утримувати його за бюджетні кошти. Знаючи, що го-

визначено, на що маємо право давати кошти, а на що - ні. Ведучи мову про товариства, теж все обумовлено, тобто виділення відповідної суми. В межах бюджету більше не маємо права виділяти й квартири "круглі столи". Одним словом, намагаємося кожній національності приділити максимум уваги. Оскільки мова йде про роми, то, на мій погляд, в жодному місті України їм не надається така підтримка, як у нас: діють школи, садок, у "Падюні" працює ромський ансамбль. А в Радванці виділили спеціальний будинок під недільну школу. Ясна річ, усі проблеми не розв'яжеш. Це просто неможливо. Особисто я б хотів, аби згаданий ансамбль "Угорські мелодії" відновився. Але нема можливостей утримувати його за бюджетні кошти. Знаючи, що го-

Редакція: - Два роки - нас немалий для нашої газети. На її сторінках опубліковано багато матеріалів про будні ромів, їх проблеми. Читачі запам'ятали й такі актуальні публікації, що й досі обговорюються, як: "Гетто на вулиці Пирогова" (12 серпня 1999р.) та "14 років роми живуть у будинку, що визнаний непридатним для проживання" (22 серпня 2000р.) шкода, що їх замовчано...

Степан Сембер: - Не сказав би так. Ми докладаємо зусиль, аби відремонтувати на згаданий вулиці житло. Обговорювали ці питання з баронами і в принципі дійшли згоди. Близьким часом ще повернемося до цього питання. Це один із прикладів уваги до ромського населення. На даний час там маємо дитячий колектив, який проходить період становлення й розвиватиметься. Буквально недавно до мене зверталися представники одного з Товариств із питань організації циганського театру. У цьому плані теж є перспектива. Діє в нас у місті прекрасний джазовий ансамбль, який теж треба підтримати. Отже, поле нашої діяльності широке.

Редакція: - У редакційній пошті є листи про те, що необхідно б у ромських школах створити спортивні та активні зали з сучасним обладнанням.

Степан Сембер: - Я знаю, про які школи йде мова. І вважаю, що там необхідно раціональніше використовувати наявну площу. До нас, у міськраду, звернулися з мікрорайоном "Радванка" про виділення приміщення, яке в даний час не використовується. Думаю, ближчим часом розв'яжемо це питання. З нашого боку буде лише сприяння, якщо його облаштують під спортивний зал. Дещо важча справа із школою району "Шахта". Там треба б почати будівництво, а з бюджету виділено кошти тільки під експлуатацію. Тому говорити про будівництво поки що

рано. Хоча, з іншого боку на "Шахті" у приміщенні колишньої крамниці зроблено ремонт і його можна буде використовувати як культурний центр і водночас - спортивний.

Редакція: - Велимишановний Степане Васильовичу, а як можна покращити медичне обслуговування ромського населення. Вкрай неуважні медичні заклади до ромів-івалідів, пенсіонерів, багатодітних родин? Аде, як Ви знаєте, у нашому місті прогресує туберкульоз.

Степан Сембер: - Ситуація із захворюванням на туберкульоз нас тривожить. Буквально вчора у міській лікарні відбулася нарада з питань медичного обслуговування. Є ряд причин стосовно такої бди, як туберкульоз. Одна з них - соціальний стан. Статистика свідчить: 70% тих, котрі повернулися з місць позбавлення волі, хворіють. Розроблена державна програма, передбачено кошти на неї. Зауважу, в інших регіонах України становище набагато гірше. Та дотримуюся тези: якщо хоч одна людина хворіє на туберкульоз, то це погано. Буду вдячний: ці проблеми в нас серед першочергових.

Редакція: - Ужгород - місто, в якому проживають, за нашими підрахунками, чи не 6 тисяч ромів. Гостро постає питання життя. Чи це враховано в програмі "Ужгород - 2010"?

Степан Сембер: - Ми не обійшли увагою питання житла для ромів у названій програмі. Більше того, на порядку дня - вирішення проблеми житла для ромів, які живуть у районі вулиці Джамбула. Там занадто важка ситуація з будовами, у яких вони мешкають. Ставимо завданням цього року приступити до ремонту колишньої бази РСУ, її перепрофілювання (переобладнання). Плануємо зібрати баронів і обговорити з ними ці питання.

Редакція: - Нині немало розмов, і доволі суперечливих, сточиться навколо 32-ох квартирних будинку 32-ох квартирних будинку. Мовляв, квартири почалися продавати приватним особам. Що скажете з цього приводу?

Степан Сембер: - Яким сторінним особам? Для мене подібне

є новиною. На вулиці Ужанській за бюджетні кошти закінчили спорудження 32-квартирного будинку для ромів, котрі постраждали від повені. Для цього довелося знести ряд споруд. Був приємно вражений, заглянувши через рік в окремі квартири. Чистота, затишок. А завівав туди з міністром і надзвичайних ситуацій нашим земляком Василем Васильовичем Дурдинцем... Ніхто не має права комуспродувати квартири - вони державні. А продавати можна лише приватизовані.

Редакція: - Велимишановний Степане Васильовичу, хотіли б почути пояснення ситуації щодо густонаселеного району на вулиці Тельмана в Радванці. Доводиться вислуховувати скарги деяких мешканців на погане забезпечення питною водою, взагалі наявні проблеми нормального санітарно-гігієнічного облаштування, в т.ч. відсутність під'їзної дороги.

Степан Сембер: - На вулиці Тельмана в Радванці наявний розбірний водокран, який було встановлено раніше. Щодо дороги, то існують об'єктивні причини, чому її не можна ремонтувати. Торік провели каналізацію. Проблеми з водопроводом і газопроводом. Вони зношені. Зараз винайшли схему й хотіли б її вже цього року реалізувати. Йдеться про те, щоб добудувати новий газопровід, а старий використати під подачу води. Цими питаннями займаємося. Але потрібні значні кошти. А стосовно дороги, то при нинішньому дефіциті грошей, цього не можемо собі поки що дозволити. Питання на контролі. Раді б його вирішити вже в 2001-ому році.

Редакція: - Під час останніх виборів багато говорилося, що при міськраді буде створено групу радників із питань життя національних меншин. І чому, коли подібну було створено, до неї не увійшов представник від ромів?

Степан Сембер: - Коли ми збиралися з лідерами, то вони так і не назвали конкретного представника. З чотирьох - жоден не запропонував конкретну кандидатуру. Всі хочуть бути "отаманами". Якщо буде названо конкретну кандидатуру, то можна буде щось вирішувати.

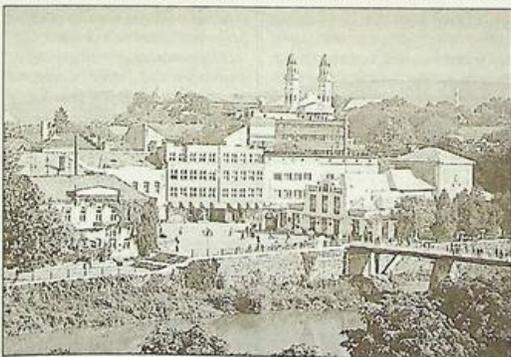
Редакція: - Велимишановний Степане Васильовичу, як Ви гадаєте, чи може єдина в регіоні і в Україні ромська газета розраховувати на певну дотацію з бюджету міста? Можливо, вона стала б базою для газет усіх національних меншин області?

Степан Сембер: - На території міста Ужгорода видається багато газет. Серед них одна міської ради "Ужгород". На неї виділяються кошти з бюджету. На інші видання ми грошей не даємо. Принцип такий: рівне відношення до всіх, бо інакше будемо змушені усім допомагати.

Редакція: - Велимишановний Степане Васильовичу, на завершення потрібної і цікавої розмови так: Ваші побажання нашим читачам?

Степан Сембер: - Звичайно, першими вашими читачами мають бути роми. Треба підняти їх рівень, а газету так формувати, щоб у них виникла потреба її читати. Бажаю, аби всі жителі Ужгорода розуміли, що добре і розумно можна знайти на сторінках "Романі Яг" і щоби усі цього хотіли.

Використані знімки з проспекту "Ужгород запрошує до співробітництва"

тіла узяти в мене інтерв'ю. Стосовно питань, які так чи інакше пов'язані з культурою та окремими колективами, то скажу: дійсно в Ужгороді немало талановитих музикантів, художників, танцюристів, співаків, чи імена широко відомі на Закарпатті та по всій Україні. Традиційно склалися, що жителі міста цінують серйозних митців і серйозну музику. Колектив, який назвали "Угорські мелодії", був одним із таких. На жаль, коли формується бюджет, ціло-

лова Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства Аладар Адам має значні повноваження у Європі (він і заслужений Комісар з питань засобів масової інформації Інтернаціонального ромського Парламенту, і координатор Європейського центру захисту прав ромів, і член Європейського ромського Борду при Інституті відкритого суспільства в Будапешті), і є важливою людиною, бо з його допомогою виграно кілька грантів: один ви-

На знімку: Густав Морозов

Доля напівкочового табору

Познайомився я з романами-лрварями роду Бовжеші ще у дитинстві в м. Калущі Івано-Франківської області на Західній Україні.

В околиці Калуща табір прибув із Нікополя й вирішив тут осісти. Тоді це були, я б сказав, напівкочові романи. Вони жили у халабудках із дощок збиті каркаси, обтягнуті рубіроїдним листом. Посеред халабудки стояла пч-буржуйка, поплд стінами збиті з дощок нари, накріті перинами та подушками. Приміщення освітлювалося свчакми.

Не дивлячись на те, що в приміщеннях не було електроенергії, звичайно ж, телевизор, без яких ми тепер не уявляємо свого життя, у таборі ніколи не сумували. Навпаки, життя "било стрімким джерелом".

Щовечора розпалювали ватри, біля яких сиділи й молоді й старі. Юнаки грали на гітарах, дівчата співали. Сиділи, як правило, на "турецький" манер, тобто схрестивши ноги. Утворювали коло на вкруг багаття.

У 70-ті роки більшість дівчат групи Бовжеші, очевидно, наслідуючи індійських актрис, виколовали собі на чолі родимки (пепери). Це було дуже забавно й по-своєму гарно.

Табір був доволі-таки великий і розділявся на дві частини. Одна частина табору жила посеред поля у "новому" районі. Друга частина — на височині біля села Височанка.

Із розповіді старого рома Мелана Морозова, я дізнався, що кочували вони по Росії та Україні. Тому, можливо, й прізвисько у них

були типово російські Кулагін, Морозов і т. п. На відміну від лрварів роду Бандіяца, у яких прізвисько угорського походження Ковач, Лакатос і т. д. Це свідчить про те, що лрвари групи Бовжеші на території Росії та Східної України знаходилися доволі тривалий час.

Згодом кілька сімей із Височанки навіть збиралися збудувати власні будинки. Та по незрозумілим причинам табір раптом знявся з місця стоянки й виїхав на Донбас.

Спочатку вищезгаданий табір попрямував до міста Ясиноватая, де ненадовго осів. Та з незрозумілих причин він розділявся на кілька менших груп. Частина ромів переїхала до Кременчука, кілька сімей до Житомира, дехто до Синельниківова, частина до російського міста Белгород. Та зв'язків між собою романи не втратили й по сьогодні.

Чим мені запам'яталися лрвари Бовжеші? Нехай це не видасться чудним, але найперше гарною, співучою, протязною вимо-

вою слів. Подібно співучості у вимові я не зустрічав у інших груп ромів. Хіба що, до них трішки схожа говірка югославських лрварів, які проживають у Запоріжжі.

У дитячі роки я жив у сім'ї лрварів на прізвисько Морозови, які переїхали до міста Синельниківове Дніпропетровської області. Коли я відвідував їх, завжди звертаю увагу на зміни, які з часом у них трапляються. А зміни ці значні. Зараз вони живуть у будинках, в одязі ромок поменшало типових національних елементів (я маю на увазі молоді).

Якось я поцікавився у одного з представників цієї общини Густава Морозова, коли було цікавіше жити: у 70-ті роки чи тепер. На що він із сумною посмішкою відповів: "Атуні ле Рома траїнас са кетане ви майфедер сас, ака-нак най каде..." Що в перекладі звучить: "Тоді романи жили всі разом і було краще, а тепер не так".

Як і раніше, романи готують страви у котлі на вулиці. Стараються селитися неподалік один від одного. Зустрічаються часто, хоча будинки й розкидані по різних вулицях. Саме цим людям я присвячую наступні свої рядки:

*Я помню степ,
И вижу табор.
Я слышу песни у костра.
И не помню вас, мои лрвари,
И не забуду никогда.
Тебя о Гром, тебя о Рунак,
Тебя о Густик, Ураган.*

*А где, скажи, теперь Сусанна?
А Лада? Роза? А Джемман.
Как жаль,
промчались те мгновенья,
Не возвратятся вновь года.
И не коучет больше табор,
Но будет в памяти всегда.*

Василь Кочанський

На знімку: Пача Павловська готує страву на "барі пйїр".

Тепло посеред зими

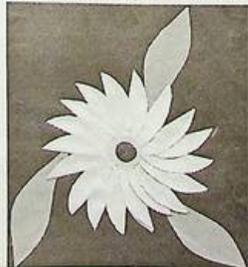
зіграє серця малих мешканців
Вільшанського будинку-інтернату

Хоча надворі зима, у Вільшанському дитячому будинку-інтернаті всіх його вихованців, а це 167 дітей із вродженими вадами, серед них певне число і ромів, зіграє тепло, уважне ставлення працівників.

Урочиста і радісна подія відбулася у Вільшанському дитячому будинку-інтернаті — відкриття красивого сучасного спального корпусу, що на самісімейно безрекірки. А це недавно він був під загрозою закриття, коли повінь 1998-го року завдала будинку великих руйнувань. Про це й згадав на відкритті начальник головного управління праці і соціального захисту населення облдержадміністрації Юрій Воробець.

Голова райдержадміністрації Михайло Горба підтвердив, що милосердя не знає кордонів. Від

імені голови облдержадміністрації Віктора Балоги він вручив вихованцям сателітну антену і телевизор, а директор Мукачівського дитбудинку-інтернату Василь Маркулін подарував ікони. До речі, на подарівці закладку напередодні урочистого відкриття спального корпусу здана гарна капличка.

Багато щирих теплих слів було сказано того дня. Вихованців закладу, обслуговуючий персонал вітали з новоліттям голова Союзу українців у Великій Британії Любомир Мазур, який передав значні кошти (44 тис. фунтів стерлінгів) на спорудження корпусу, а також посередник у цій справі, президент Європейського конгресу українців Левко Довгович, до речі, уродженець Закарпаття, перший заступник керуючого Західно - Українським банком Віталій Ломакович, який допомагає закладом подібного типу. Тішилися тій події і депутат обласної ради, керівник проектно-будівельної організації "Тиса" Омелян Товчан, колектив якого будував корпус і навіть доклав суму 220 тисяч гривень і, безперечно, директор дитбудинку-інтернату Іван Бігунець. Та найбільше, звичайно, рад вихованців. Хай тут і гнє життя буде приємним і безхмарним.

Вл. ін.ф.

На знімку: Аплікація з паперу. Володзі Р., 14 р.

Президент Європейського конгресу українців Левко Довгович:

"Роми такий народ, як і інші"

Скориставшись нагодою, - поїздкою до села Вільшани, що на Хуцині, де відбулося відкриття новозбудованого корпусу дитбудинку-інтернату, відомий громадсько-культурний діяч Левко Довгович, (який немаю зробив, щоб діти-сироти, котрі приречені, мали більш-менш сприятливі умови для свого життя), дав нам ексклюзивне інтерв'ю. Правда, його тема була така: як живеться роман Словаччини?

Кореспондент: — Пане Левку! Впродовж багатьох років працюєте з художніми колективами. Вас знають у світі як талановитого особистість, котра має добрих друзів із числа музикантів раних народів, у тому числі й ромів. У сьогоднішній Словаччині їх проживає близько 800 тисяч. Потім, можна сказати, йдуть романи. Приблизно до 500 тисяч. Донедавна ромів вважали тільки етносом. Але зараз вишійшов доповнення до Закону про національні меншини, де їх називають національною меншиною. А потім ідуть русини-українці. Тих, які голосяться до українців, — 34 тисячі. Фактично в Словаччині проживає 200 тисяч. Тому є там 280 сіл і містечок, які були відірвані в 1919 році від Закарпаття і передані Словаччині. Просто за Сен-Жерменською угодою відібрали, а практично там живе автотонне населення з доби Київської Русі.

Левко Довгович: — У Словаччині є багато національних меншин. Основний народ — словаки. На другому місці за чисельністю — угорці. Їх проживає близько 800 тисяч. Потім, можна сказати, йдуть романи. Приблизно до 500 тисяч. Донедавна ромів вважали тільки етносом. Але зараз вишійшов доповнення до Закону про національні меншини, де їх називають національною меншиною. А потім ідуть русини-українці. Тих, які голосяться до українців, — 34 тисячі. Фактично в Словаччині проживає 200 тисяч. Тому є там 280 сіл і містечок, які були відірвані в 1919 році від Закарпаття і передані Словаччині. Просто за Сен-Жерменською угодою відібрали, а практично там живе автотонне населення з доби Київської Русі.

Кореспондент: — А трохи детальніше про ромів Словаччини?

Левко Довгович: — Насамперед слід сказати, що упродовж багатьох літ їх приписували. Це було зумовлено різними причинами, зокрема й політичними. Словацькі романи в першу чергу були переселені, як кажуть, "добровільно-примусово" на околиці міст і сіл. Тут вони змушені були зводити собі житла. Можу розказати декілька випадків (а я справді знайомий із талановитими романами-музикантами), як важко доводилося їм боротися за елементарне виживання. Інертні в політичному житті романи не зуміли відстояти свої права. Без землі, нерухомості вони опинилися вч-на-вч із бідністю.

Кореспондент: — Як відомо, в часи лихоліття — 1939-1944 роки романи Закарпаття зазнали кривди чи не найбільшої. А що в Словаччині відбувалося в цей час?

Левко Довгович: — Я уродженець Закарпаття. В свої 14 літ був репресований і пролішов немало катувань сталінського ГУЛАГу. Побував у таборях на Півночі, зокрема у Воркуті. Отож, у Словаччині проживаю після реабілітації й смерті сатрапа всіх народів, зокрема й ромського. Знаю, що їх переслідували, намагалися знищити. Подібна катівня була і в Закарпатті. Втім, у Словаччині знахобнілі хортисти, як на полкванія, йшли на арешт ромів. Їх вбивали не лише поодинці, але й масово. Однак це тема широкого розмови. Треба знайти старожилів, свідків

тих часів, попрацювати в архівах і відкрити молодому поколінню жахи тоталітарної системи, яка мала ромів за ніщо. Та й не лише ромів...

Скажу так: майже до 1950-го року в Словаччині годі було знайти освічену людину серед ромів, хоч життя поліпшилося.

Кореспондент: — Пане Левку, а в чому практично проявлялося поліпшення життя ромів у повоєнні часи?

Левко Довгович: — Я не історик (прошу це зазначити — Ю.К.). Тому знаю те, що розказували друзі, приятели. Та й активно займаюся упродовж багатьох літ громадсько-культурною роботою. Був короткий час (у повоєнні літа 1947-1949 років), коли романи могли отримати землю. Однак, не скористалися ситуацією при її розподілі. Подібне було на руку певним силам.

Очевидно, знаєте, що десь у 1956-1957-их роках було прийнято закон про заборону кочового способу життя. І як його наслідок — ромів "прив'язали" до місць осілости. Добре це чи погано? Не мені, керівнику хору, диригенту, судити...

Кореспондент: — Отже, романи не могли вголос заявити про себе в пізніші часи? Невже в них не було своїх будителів?

Левко Довгович: — Уже десь наприкінці п'ятдесятятих, а надто в 60-ті, можна говорити про появу ромської інтелігенції.

Вона почала відстоювати права своєї меншини, з'явилися культурні осередки, які основним напрямком своєї діяльності мали відродження ромських традицій, звичаїв.

Кореспондент: — Пане Левку, запитання на засипку (завершення інтерв'ю): бодай коротко розкажіть (а Ви — відомий громадсько-культурний діяч не лише Словаччини, але й інших країн — Ю.З.) про сучасне життя словацьких ромів.

Левко Довгович: — Сьогодні в Словаччині діє кафедра ромської культури при педагогічному інституті ім. Шафаріка. Коли по ширості, то я вів відкриття театру "Роматан". Працюють й інші інституції. В Закарпатті, хочу вірити, знають про цікаву діяльність ряду ромських товариств (до речі, виходила й газета "Romano fil").

Кореспондент: — Пане Левку! У нас, себто на Закарпатті, починають цікавитися життям ромів, в основному, перед виборами...

Левко Довгович: — Бачите, ситуація дуже схожа. Однак, не мені, українцю, когось похвалити. Роми такий народ, як інші. Вони мають право на своє життя, думку, віру і т. д.

Розмовляла з гостем
Юліанна Камська

Ромський етнос і преса

Засоби масової інформації (ЗМІ) - найпотужніший інструмент формування громадської думки. Отже, цікаво, як представляють ромський етнос у пресі.

Зупинимо лише на аналізі публікацій найбільш впливових всеукраїнських газет: двомовного щоденника "День", газет "Факти", "Київські відомості" та "Дзеркало тижня" ("Зеркало недели"), та україномовного щоденника "Україна молода".

Найчастіше зустрічаються матеріали з "кримінальним" нахилом, найрідше - зі спробою зрозуміти психологію ромів.

Рані видання періодично друкують коротенькі замітки про результати діяльності правоохоронних органів та детективні історії, де одну з ролей, іноді головну, виконують роми-правопорушники. Вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, хуліганство серед згаданих проступків ромів зустрічаються вкрай рідко. Ось один із прикладів кримінальних заміток: "Переправляти наркотики циганам допомагали... поштове відділення У Бериславі (Херсонська область) у приміщенні райвузла зв'язку під час отримання чотирьох посилок із маковою соломкою було затримано групу циган. Загальна вага контрабандного вантажу, котрий надійшов із Вінницької області, 28 кг. Як повідомив власному кореспондентові "Фактив" Людмила Трибушній інспектор ЦОС УМВД України в Херсонській області Олександр Ковальов, поставка контролювалася відділом по боротьбі з незаконним обігом наркотиків й СБУ.

Головна відмінність цих заміток - вживання замість імен злочинців або нейтрального слова "правопорушники" слова роми. У будь-якому випадку національність злочинця обов'язково вказується, що сприяє закріпленню стереотипу "ну чого це від них чекати" і навряд чи сприяє мирним взаємовідносинам. У даному випадку це приклад перенесення негативних рис окремих людей на всю націю. У замітці газети "День" за 22 жовтня 1998 р. "Великим уловом закінчилася операція "Долин", котру протягом місяця проводили на Херсонщині" зовсім не вказуються імена правопорушників, зате згадуються їх національність: "Інформацію оперативників про те, що у кількох дворах Високополля, де проживають циганські сім'ї, вартя злізла", підтвердив візит правоохоронців до першого двору, де увагу привертала собача будка. Під нею виявили тайник, а в ньому - 50-літровою поліетиленову посудину, до країв наповнену маковою соломкою. Крім того, там було знайдено кілька паночок грошей (загальна сума 2,5 тис. гривень)" (Василь Піддубник). Нікого не дивує замітка типу "Хоробрі бійці "Беркута" конфіскували двісті грам макової соломки у громадянки Х. циганської національності". Нормально, звичайна справа. А як на рахунок такого, наприклад: "Громадянина Н. було вбито п'ятьма пострілами в упор килером української (чи російської) національності...". Таке у журналістів не прийнято.

Матеріали соціального характеру можна умовно поділити на дві групи. Перша, більш чисельніша, - про малих ромів. Друга - про злиденне становище ромських сімей взагалі, зміст цих матеріалів має описовий характер, -ного, крім констатації факту, що багато ромських дітей проводять

більшу частину часу на вулиці без догляду дорослих, і взагалі пружубожиння ромського населення. Така описовість не є результатом недобробовісності журналістів, але

Україні гострої проблеми расизму поки не існує, - та все ж присутні. Про це, наприклад, замітка "До погромів справа не дійшла" ("День", 12 травня 1998 р.): "Обурені жителі Летичева зібрались на площі перед райрадою з вимогою виселити з цього надзвичайно тихого й малолюдного селища міського типу усіх циган. Напередодні у цьому селищі 21-річний Паленко, циган за національністю, побив 33-річного електрика районної лікарні Галинського. Як записано у прото-

тури або робиться спроба психологічного аналізу ромського етносу. Сюди включив й ті статі, де лише між іншим згадуються ці елементи, й ті, котрі цілком присвячені їм. У подібних матеріалах є два недоліки: вони, по-перше, не багаточисельні й, по-друге, часто поверхові. Хоча є й досить-таки цікаві глибокі публікації, де журналіст пропонує не лише власні висновки, але й думки спеціалістів. На жаль, журналісти рідко консультуються зі спеціалістами. Щодо кількості таких матеріалів, то більш плодотвора преса західних областей України, особливо Закарпатської, де багато місць компактного проживання ромів.

Хочеться звернути увагу, що дана група матеріалів часто перегукується за змістом із попередньою, особливо зі статтями соціального характеру. Наприклад, у матеріалі "Квиток до Романівської хана" (газета "День" від 30 травня 1998 року) автор робить спробу проаналізувати психологію ромського етносу і наводить факт про його походження. Та такі спроби зустрічаються рідко. Приклад ще одного подібного матеріалу - стаття Василя Зубача у газеті "День" за 25 вересня 1998 року "Птахи запилених доріг": "Ром. Син кочового народу. Далекі дороги і більш ніж скромне становище у світовій історії не змогли змінити його глибоко. Глибина, психологічна природа етнічної общинності, по суті, залишилась тою ж. Хтось осідає, а когось і в квартири поселяє, та паркет незабаром у печі гуде полум'ям, у кутках купи сміття, а в них замуражена дитина ридиться, виростаючи всім гінам на зло". Приклад матеріалу на виключ-

результатом відсутності ефективних шляхів подолання проблеми безпритульних на державному рівні, а також на рівні так званого "третього сектору".

Трапляються й суперечливі свідчення.

Публікація "Кримінальні пологи як наслідок хуліганства гаманця майбутніх батьків" газети "День" (25 грудня 1998 р.) - зовсім протилежного змісту "Звернемося до нашої сумної статистики. За 9 місяців 1998 року в міських пологових будинках було зареєстровано 4248 пологів. У 136 випадках жінки взагалі не стояли на обліку у жіночих консультаціях, хоча й народжували в стаціонарі. Головним чином, це асоціальний контингент: алкоголіки, бомжі, наркоманки та циганки".

Публікації про Холокост та дискримінацію ромів з огляду ілюстрації активності ромських громадських організацій, бо багато з них прагнуть у напрямку виплати компенсації постраждалим від нацистського геноциду.

Грунтовний матеріал "Циганське щастя" про геноцид ромів у роки Другої світової війни був опублікований у газеті "Україна молода" (27 серпня 1998 р.). У ньому, крім інформації про виплату компенсацій і кількох свідчень постраждалих від репресій, йдеться й про національну свідомість ромів.

Особливість цього матеріалу в тому, що він є синтезом коментарів різних українських ромських громадських діячів, тобто власне журналістської фантазії тут немає.

Приклади етнічної нетолерантності у суспільстві зустрічаються нечасто - напевно, тому, що на

коли міліції, вбивця заволоді шкрянкою курткою та кепкою своєї жертви. Національність Паленко й стала причиною народного гніву" (Тетяна Захарова).

До культурологічно-етнографічної групи відніс різношерстні матеріали, в котрих згадуються елементи ромської куль-

Емір Кустуріца відвідав Москву

Емір Кустуріца - людина культури. Його не просто люблять, йому поклоняються. Нашим читачам, напевне, він відомий, як режисер популярної стрічки "Час циган" та ряду інших захоплюючих кінофільмів.

Сам Кустуріца називає себе анархістом. Його батьківщина - Сараєво, національність - серб, релігія - мусульманство, місце проживання - маєток "Девичина в Нормандії", життєві принципи - робити те, що хочеться. Його творчий принцип - знати те, що хочеться. Визнання він почав завойовувати ще студентом режисерського факультету Празької кіноакадемії ФАМУ. Його дипломна робота - "Терніка" - завойувала першу премію на фестивалі студентських фільмів у Карлових Варах.

Далі, що не стрічка - то визначний приз. "Чи пам'ятаєш ти Доллі Беллі?", 1980 р. - премія за дебют та приз на міжнародному кінофестивалі у Венеції. "Балько у відрядженні", 1984 р. - головна премія на міжнародному кінофестивалі в Каннах, номінація на "Оскар". "Час циган", 1988 р. - спецприз за режисуру на міжнародному кінофестивалі в Каннах. "Сні Арізоні", 1992 р. - спеціальний приз Берлінського кінофестивалу. "Underground", 1995 р. -

головний приз Канського кінофестивалу. І, врешті, "Чорна кішка, білий кіт", 1998 р. - приз "Срібний лев" на кінофестивалі в Венеції. Таке визнання для режисера Східної Європи доволі рідкісне.

У Москві Кустуріца з'явився у незвичній для глядачів, та природній для себе, ролі - ролі гітариста групи "No Smoking Orchestra". Групу було створено в 1980 р. і називалася вона спочатку "Zabranjeno Pusenje" ("Забороנותься палити"), та згодом важкувату назву, яку могли вимовити лише ті, хто володів сербською, було змінено на "No Smoking Orchestra".

Кадр з кінофільму "Час циган".

но культурологічну, без домішки етнографії, тему - стаття "Українські цигани - значить краш" у газеті "День" за 15 лютого 2000 року про Московський міжнародний фестиваль "Циганські джерела на рубежі віків". Україну представляв десант із Циганського театру під керівництвом Ігора Крикунова.

За словами голови журі Міколи Сліченка, ім'я було вибрано, значить, яка програма краша, та після виступу "Ігора Крикунова і К" доля золотого медаліста була вирішена практично одностайно... (Тетяна Полішук).

До групи інформаційних матеріалів я відніс цікаві відомлення, статистику тощо. Наприклад, у газеті "День" була опублікована така замітка: "Кілька циганів - від мера Мукачова": "У Йосифа Боригоди, цигана із райцентру Мукачова Закарпатської області, 16 липня в дорожньо-транспортній пригоді загинув єдиний годувальник - син Йосип Йосипович звернувся до міської держадміністрації за проханням хоча б частково компенсувати втрату. У бюджеті з грошима було погано, а цигана, батька багатодітного сімейства, міському голові Віктору Балози було жалю. Тому він і купив за власні збереження молодого коня для цигана", повідомляє кореспондент "Дня" Василь Зубач".

Судячи з газетних матеріалів, населення України відноситься до ромів стримано. Дискримінація і випадки нетолерантності зустрічаються рідко, але й широкі взаємодії також немає - групи до певної міри ізольовані одна від одної.

Громадські організації ромів мало приділяють уваги роботі з громадською думкою. Для мене цей висновок є найважливішим, так як саме в цьому напрямку можна вести інтенсивну практичну діяльність.

Короткий витяг з виступу Дмитра Гомона на семінарі "Переслідування ромів у минулому та сьогодні", який проходив у травні минулого року в Києві.

Музику, яку вони грали та грають, важко вписати у рамки одного стилю, це і фолк, і панк-хард-рок-н-ролл, і ромські мелодії, і частина джазу. Важко уявити, що Кустуріца міг би грати у якійсь-небудь іншій групі.

Минулого року музиканти випустили новий диск "Unza Unza Time" і тепер роз'їжджають по всьому світу, рекламуючи його. До речі, авторство пісень на диску належить також Еміру Кустуріці.

31 січня група "No Smoking Orchestra" відвідала ДКЦЗ "Росія" та ряд інших закладів міста.

За щоденником "Утро".

7 лютого 2001 року "Романі Яг"

Феміда плаче вночі

Дві майже детективні історії

Перша. Кримінальна справа... Івана

- Ну що, так і не віднесеш?
- Куди?
- В міліцію.
- Ти, жінко, при своєму розумі?
- А що б робив на моему місці?
З'явився вночі, за п'ять кроків чуо винний перегар. Белькочеш про все на світі. Забув купити продукти, на які дала гроші. А замість них уже вранці (щипу ніч ніхто не склепував очей, бо з незвички - досі ти не пив, вів тверезе життя - плавав, ставав на колна, каючись...) я побачила чужу сумку...
- Така або приблизно така розмова відбулася в хаті рома Івана Н. У цій родині склали грівно до гривні, щоб зібрати на операцію - в молодого господаря хворе серце. Такий час настав, що обоє не мають роботи. Весною та осінню виїжджає майже весь табір у сусідні області на бурки. Однак заробити, як це було раніше, великих грошей не можуть. Коштів вистачає на найнеобхідніше...

Прокинувшись, Іван довго не міг зрозуміти, як і коли дістався до табору. Боліла голова від учорашнього "хмелю". Поступово став відтворювати минулий день.

Він їхав у місто. Зранку почав збиратися за селом на зупинці натовп. Всі хотіли втиснутися в автобус. Вже коли придбав деякі продукти й вирішив податися на автостанцію пішки, щоб встигнути на післяобідній рейс, дорогою перепинили двоє колишніх приятелів - угорських ромів. Слово за словом Переговорили й про знайомих, й про неможливість знайти навіть найчорнішу роботу - заводи, де раніше працювали, роками не можуть знайти тих, хто б купив їх і ввів у дію. На виборах, а надто напередодні їх, були проекти, обіцянки запустити спершу окремі цехи (називалися інвестори з Росії, а також з США, Німеччини), а потім і весь завод.

Незчуває, як уже з приятелями повертали до кафе. Там засиділися довго. Випили спершу пива, а далі - вино. Очевидно, такий коктейль і вдарив у голову Івана. Приятелі довели його до автобусної станції, а далі пішли в своїх справах.

Та повернемося до початку матеріалу. Дружина так і гворіла Івана похити в місто й віднести чужу сумку. Івана вона запевнила: треба пояснити людям, що він це зробив ненавмисне, в таборі його знають, засвідчать, що крадіжками не займається.

У залізничній міліції, куди Іван наступного дня прийшов сам, вислухали й зробили по-своєму два дні потримали Івана, а на третій відвезли в місце попереднього затримання. Навіть сам прокурор

привітав і різдвяними святами свого "підоплітного"... А далі був суд... Засудили Івана на 1 рік і 4 місяці...

Ось чим все закінчилося. Тепер дружина чекає листів. А ще - на ці різдвяні свята, тобто 2001-го року, вислала йому подарунок. Щоб міг пригостити приятелів по колонії...

Друга. Вирок за стереотипом.

Так уже повелося - ром завжди винен.

Місце рома - в тюрмі. Ця історія відбулася з чотирма ромами. Початок її був такий. У теплу серпневу пору за місто виїхала підвода. Конем правив

Як кажуть, була б людина, а справа на неї знайдеться. Невдовзі вже було складено протокол. Ромів примусили його підписати, чим вони собі вивели вирок.

Ця історія мала своє неприємливе закінчення. Почалося з малого - група ромів зупинила підводу, щоб взяти нчийний металобрухт. Не маючи нічого лихого на думці, вступила у переговори з чоловіком. Врешті-решт, якби це була серйозна крадіжка, то хіба б вони (підкреслимо троє) вступили в переговори з одним чоловіком, який назвався сторожем. Ім і не снилося, що з цього може вийти шла кримінальна справа.

Сума взятого на смітнику за озвучено експертів дорівнювала 174 гривням.

Після роботи всі і слідчі, які вели справу, і обслуговуючий персонал у камері попереднього слідства, й інші, причетні до цієї справи. Співано було паперу та витрачено чорнил на значну суму.

І навіть не треба бути великим математиком, а звичайнісний першокласник у змозі підрахувати витрати від цієї "кримінальної" справи.
Труби з смітника видавалися вже золотими.

- А попереду не те ще буде!
- сказав нам один досвідчений адвокат, якого попросили прояснити нам, не факівам, ситуацію. Після читання звинувачувально-го вирок, стало зрозуміло, такі "ром - завжди винен".

Хоч під час слідства і не було доведено свідками, що це була навмисна крадіжка. Що вкрадене не знаходилося в приміщенні (а стаття, за якою судили молодих ромів, передбачала проникнення у приміщення). Виявляється, судять не за мільйони, вкрадені від держави, а за 174 гривні. Звинувачення було побудовано на "дізнанні" в міліції під загрозою.

Сумно було вникати в цю історію. Молоді люди отримали від одного до трьох років позбавлення волі.

Як тут дійсно Феміда не заплакати. Вона дізналася, що з одного із засуджених залишилося вдома жінка, у якої потягом були відради обидві ноги.

Розповідь може комусь видасться фантазією.

Не претендуючи на істину останньої інстанції, ми популярною мовою передали те, що відбувається у наших судових залах. Це роздуми для тих посадовців осіб, яким доводиться вершити людські долі.

Вдень Феміда стільки всього надивляється, що ввечері їй хочеться не плакати, а ридати.

Ю. Камська, Е. Сюрет

Ілюстрація з журналу "Ата-го Drom"

молодий ром. На підводі ще сиділи троє його друзів. Маршрут мали одиє збирати металолом. День пройшов мирно. Були задоволені, що підвода майже повна. Увагу одного з них привернуло сміттєзвалище. Один зійшов з воза і подався в розвідку. Невдовзі замахав руками, кликав приятелів. Вони швидко знайшли те, що шукали.

Кілька уламків металевих труб, різне заляччя. Довго не затримувалися, бо підвода уже була наповнена. Вирішили наступного дня повернутися на те місце.

Приятелі не сподівалися, що їх "пошуки" привернули увагу сторожів. Один з них загукав до рома, що бажає переговорити. Не підозрюючи нічого злого, шукачі зупинилися. Чоловік, а це був сторож підприємства ВАТ "Модуль", поцікавився, що везуть. Побачивши уламки труб, наказав скинути з воза не лише знайдене на смітнику, але й те, що вони знайшли в іншому місці.

Серед ромів був один арбівище Тирпак Людк (правіше з певних міркувань змінено). Він не був шукачем металобрухту, а підійшов до гурту, побачивши, що чоловіки про що сперечаються.

Сторожі, не вагаючись, викликали міліцію. Вона цього разу не змусила себе довго чекати. "Стражі порядку" зрадили нагоди насоложити молодим ромам. Отож вони конфіскували весь металобрухт, а шукачів спровадили у міліцію.

Організація традиційних ромських судів допоможе ромам вирішувати дрібні конфліктні ситуації та певною мірою співпрацювати з представниками правоохоронних органів краю.

Днями у смт. Великий Березний проходила зустріч місцевого ромського населення з представ-

Ромські суди знову актуальні

никами правоохоронних органів та органів місцевої влади. Пропозицію про проведення даного заходу вніс юрист Закарпатського товариства ромів "Романі Яг" Вадим Хльобас.

На зустрічі виступили: Президент Закарпатської Асоціації ромських громадських організацій "Єкгіне" Аладар Адам, голова Велико-Березнянського районного осередку "Романі Яг" Іван Тирпак, голова сільської ради селища Василь Керещман, старший дільничний інспектор Василь Маркович та дільничний Юрій Ковач.

Голова Перечинської районної ромської організації "Романі Яг" Ігнат Тирпак відмітив, що Велико-Березнянський табір є одним із "найгірших", бо саме тут скоюється найбільша у процентному відношенні кількість правопорушень в області. Він подивився дос-

відомої роботи та методами протистояння в подібних ситуаціях у Перечинському районі.

Порушувалися проблеми освіти, працевлаштування, кримінальних правопорушень.

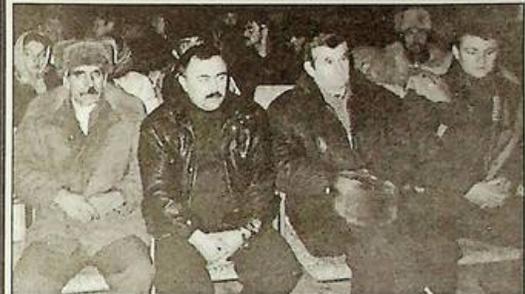
Уже цього року, за словами пана Ковача, до органів міліції поступило 6 заявок із даного та-

бору і за двома із них порушено кримінальні справи.

Учасники зустрічі прийшли до висновку, що доцільно було б знову організувати діючі у минулому ромські суди, які б допомагали ромам вирішувати дрібні конфліктні ситуації. Аджє, згідно поданої до правоохоронних органів заяви, порушується справа і зупинити процес вже неможливо навіть тоді, коли позивач її забирає. Саме посередництвом таких судів можна буде уникнути дрібних непорозумінь.

Правоохоронці переконані, що це сприятиме зниженню правопорушень серед ромського населення й допоможе їм у роботі. У свою чергу вони вважають за доцільне видати представникам ромського суду посвідчення позаштатних інспекторів міліції.

На знімку: Учасники зустрічі.
Наталія Герцєр

Вітаємо нових членів "Єкгіне"

Нещодавно нашу редакцію відвідали двоє цікавих людей. Це голова не так давно створеного товариства "Бергер-ромен" Горват Шандор та його заступник Рац Олександр.

Вони розповіли про очолювані ними організацію й висловили бажання виборної ради свого товариства стати членами найавторитетнішої на сьогодні Закарпатської Асоціації ромських громадських організацій "Єкгіне".

Згадане товариство було створено в квітні місяці минулого року. Спочатку воно входило до складу обласного культурно-просвітнього товариства угорських ромів Закарпаття "Унг-ромен" і мало однойменну назву. Але після смерті його голови Товта Ігната Гейзовича установчими зборами було вирішено обрати нове правління, яке, до речі, визначилося і з перейменуванням організації.

Основними напрямками діяльності товариства є захист прав та інтересів ромського населення Закарпаття, допомога у

процесі паспортизації даної верстви населення, підтримка у судах, сприяння освітньому розвитку ромських дітей та молоді.

Товариство плідно співпрацює з Березнянським райрадком, отримало власне приміщення під офіс. Члени організації самотужки зробили у ньому ремонт, та приміщення потрібно ще належним чином облаштувати. А фінансово, на жаль, не підтримує ніхто.

Обіцяли, правда, допомогу з Голландії. А так розраховують лише на себе.

Наталія Ференц

3 пошти "Романі Яг"

Поважайте і пробачайте

Серед ромів нашого табору є немало молодих сімей. Що б їм побажало? Поважайте одне одного і пробачайте одне одному деякі вчинки. Особливо не раджу сваритися, висягнути стосунки помж собою в присутності дітей.

Аджє вони, особливо в дитячі та юні роки, повторюють почуте від

рідних. Гадають, що так потрібно робити.

Я прожила немало років. Тепер є найстаршою в таборі. Народилася 1921-го року в Калушанах на Словаччині. Й не сподівалася, що колись буду жити на Закарпатті. Але одружилася та й за чоловіком приїхала сюди.

Доля немилосердно поставилася до нашої родини. Чоловік мій був роботящим. Та і я не сиділа, склавши руки. Бралася за різну працю: прала, шила, готувала їжу. Народилося одинадцять дітей. Але лише восьмеро вижили.

Ми з чоловіком виховували змалечку у дітей любов до праці, намагалися прищепити їм почуття відповідальності до справи, за яку беруться, за свої вчинки. На жаль, життя склалося так, що я за-

лишилася в квартирі з сином та донькою, які з народження хворі. Упродовж чотирьох десятків літ донька не встає з ліжка. Син - німий. Все материнське тепло старюся їм віддати, бо ж вони не винні у цій біді. Молюся, щоб Господь дав сили всім нам жити в мирі. Й не лише моїй родині.

У таборі нашому немало багатодітних сімей. Старші не мають стабільних заробітків. Перебиваються, як можуть, з дня на день. Та мусимо

виріти в кращі часи. Допомогати бідним родинам. Невеличка, скажемо, пенсія, в Еркі Арпадіни Піку, котра сама виховує п'ятеро дітей. А це до того одна її дівчинка інвалід першої групи. Треба, щоб про таку сім'ю, інші, в яких діти виховуються лише матерію, турбувалася й місцева влада, вчасно виплачувалася допомога на навісірі.

Моргіт Лакатос, найстарша ромка табору с. Гейвіці, Ужгородський район

Ілюстрація з книги Н.Деллер, Н.Берасола, В.Кутенко "Історія цыган - новий вгляд"

Несмотря на более чем пожилой возраст, Дрбарка помнила все подробности давно прошедших событий, имена цыган, где что происходило, когда. Все о других. Но однажды я завел разговор о ее собственной жизни.

- Неужели, - допытывался я, - вы так и прожили свою жизнь без семьи, без мужа?

Дрбарка на это только молча отвернулась, поглядела в окно. Там падал снег, густой, летучий, он кружилась, иногда хлестал в окошко.

- Метель? - возторженно воскликнула она - Люблю!.. Бывало, вот так пляшет у шатра, а мы, дети, лежим под периной. Тепло, уютно. Ну ладно, - вдруг обернулась она ко мне - Все, злогой, было и муж, и любовь. Только нелегко вспоминать об этом.

Дрбарка отверла ладонью лицо, придвинулась к столу.

- Ну уж если вспомнить... Послушай вот... - И начала она свой рассказ - Табор, в котором мы тогда кочевали, среди полевых цыган считался самостоятельным, крепким. У каждой семьи шатерки были просторные, кибиточки - справные, кони резвые, бегучие. И жили мы дай бог каждому цыгану.

Ну и наша семья, Москалевых, жила не хуже других - к чужому котлу не тянулись, еще и к себе зазывали.

А уж чем мы, Москалевы, были богаты, так детьми. Двенадцать голов из кибиточки высовывалось. Спали кто в шатре, кто в кибитке. Ели из двух котлов.

Однажды вечером ищем пристанище, видим, у реки костры дымят, вроде цыгане. Подъехали - действительно цыгане. Воронеские.

Мы возле них и устроились, костры развели, шатры раскинули. Стали знакомиться, и оказалось, что в их таборе кочует родственник моего отца, не близкий, но все-таки - тоже Москалев.

Отец его к нашему котлу зазвал, появилось вино, мать отварила картошку, огурки вложила, помидоры, - и сосватала меня. Решили наши отцы, что поженят нас, как подождут годы, меня, Таньку, как меня тогда называли, и его сына

Александра Савельевича. В начале я рада была - невеста. Но потом... Дрбарка замолчала.

Но был у нас в таборе мальчишка - Севка, вожаком считался. Слушались его, побаивались. Меня от всяких обид оберегал. Нравилась я ему. И когда, через несколько лет приехали мы на ярмарку к Курску, решили наши отцы свадьбу сыграть. Поняла я. Что люблю Севку, и никто мне не нужен. Не могу с ним расстаться, жить без него не могу. Бухнуться в реку, и все!

Решили мы с Севкой сбежать. Сказано - сделано.

Занялся Севка рискованым, удалым делом. Стал коней угонять. Затосковала я. Но что могу поделаться. Больше маялась, чем радовалась. Деньги? Конечно, с простынь базаров не такие были, зато спала спокойно. Три года прожила с такими порядками.

Однажды Севка не вернулся. Узнала, что сидит в тюрьме. Доби-лась свидания и узнала, что конь попался норовистый, не захотел уходить от своих. Вот Севка и попался. Угодил он в тюрьму и просидел там три года. К нему бегала, чуть ли не каждый день, передачи носила. Уж совсем ничего осталось. Ждала его, свой адрес оставила на всякий случай. Три дня у окна просидела. Все напрасно. Сгинул Севка. Решила его отыскать в оренбургском таборе. Поехала туда. Севки не было.

Искосили мы много земель и городов, где только не были. О Севке - ни слуху, ни духу, хотя у всех встречных цыган о нем спрашивала.

И вот пришел час, снарядились мы к Волге, в Тверь. Встали в версте, и всей гурьбой на базар. Там нашли цыган и первым делом завели разговор о Севке, а они: "О Горбылеве, что ли? Так он здесь. В Твери. От табора отрекся, в доме живет. Трактир у базара, так напротив..."

"Ты, - сказал дядя Вася, - я знаю, не пойдешь к нему". - "А зачем?" - отвечаю. - Он ко мне не пришел, хотя бы спасибо сказать - чего ж я к нему поиду". - "А я схожу, хоть что-нибудь узнаю".

Казки старої Дрбарки

Однолюбка

Продовжуємо знайомство читачів з казками відомого ромського письменника, актора та музиканта Івана Ром-Лебедєва "Казки старої Дрбарки".

Если бы не гордость, я сама побежала бы с ним. Душа рвалась хоть одним глазом поглядеть Севку. Хоть поглядеть! Вернулся поздно, какой-то потерьянный, на меня не глядит. Потом сел рядом, обнял. "Говорить тебе или нет?.. Может сама догадаешься?"

Я уже чувствовала, что дела мои плохи, хорошего ничего не скажет. Напряглась, приготовилась к худшему, велю ему говори, все говори! "Не один он, не один, ребенок у них. А она, может, знаешь такую - Зинку Савельеву..."

Я не знала ее, не видела, но слышала о ней много.

"Скажу тебе по правде - цыганка невозможная. Мимо нее никто не пройдет - оступится. Клянусь тебе, и я бы оступился. Взглянула на меня глазами синими - синими, насквозь душу пронзила. Она ведь с Севкой вместе срок отбывала. За офицера..."

"Зинка в Твери работала, в цыганском хоре пела, плясала. Этот офицер стал за ней ухаживать, цветы передавал, конфеты. Собирался отвезти на тройке и прямо в церковь - венчаться. Зинка согласилась - увози, мол... А он вместо тройки нашел себе невесту среди благородных - дочку тверского богача. Зинка узнала и подловила их в другом ресторанчике... Молодые обеды, вино попила, смеялись. Она подошла к их столу: "Когда же, дорогой женишок, мы с тобой на тройке помчимся венчаться? Обещал ведь!" Тот побледнел, закричал на Зинку: "Кто вы такая? Я вас не знаю! Пошла вон отсюда!" Зинка схватила со стола вилку и воткнула ее в офицерскую щеку. Скандал..."

Ее взяли, судили. К концу срока переслали в ярославский острог. Там они и встретились с Севкой. Вместе выступали на тюремных вечерах. Тут-то все и завязалось".

И еще говорит мне дядя Вася: "Севка рассказывал, что Зинку выпустили раньше его. Три месяца он ее не видел, считал, что она давно в Твери. Рвался он к тебе. Понимаешь - к тебе! Вышел за ворота, а она тут как тут. Подбежала к нему, счастливая, улыбается, руки тянет... Не мог Севка с собой совладать - ушел с ней. Так что, Танюша, забудь его. Пройдет время, все сгладится. Через годочка два-три будем сватов к тебе засылать..."

Поцеловал меня в темя и ушел. У меня внутри все замерло, такая тоска! Столько лет ждала, надеялась... Ткнулась лицом в перину да так до утра и просидела.

Постояли мы в Твери еще несколько дней - мне невтерпеще, хочу уехать далеко-далеко. И вот дядя Вася объявил: завтра снимаемся, поедем на Дон, к казакам. А мне хоть куда. Лишь бы уехать. И вот вечером вздумала я хостер затеять - чайку попить, села у костра, ломаю сучки. И вдруг вижу, да что там, сердце раньше глаз догадилось: Севка!

С места не сдвинулась, застыла. Дрожу вся, в землю уставилась. Чувствую, подошел к шатру, потом встал передо мной, и вдруг упал на колени! "Танюша! Ударь меня... Хочешь, топором, хочешь, ножом, - тут же бросил мне под ноги нож. - Право твое." Я - ни слова. Он олять: "Ударь, Танюшка, обгони душу... Мне бы, говорит, на тебя

молиться, а я... Теперь вот мучаюсь, каждый день тебя вспоминаю... Живу между тобой и Зинкой... Околдовала... Еще там, в лагере... Рвался к тебе. А пошел за ней. Теперь вот - ребенок! Скажи, что мне делать? Скажи, что?!" У меня от жалости и душа испеклась, но я крепилась, молчала. А он: "Не молчи! Хоть одно слово скажи... Одно! Если простишь, останусь здесь, у тебя. Брошу все! Клянусь, брошу все!" - заколотил кулаками по земле и заплакал.

Тут уж я не выдержала, кинулась к нему, обняла его, целовать стала, тоже плачу...

Плакала и говорила, на себя наговаривала, старалась его оттолкнуть. "И не вздумай Зинку бросать... От сына отказываться. Больше годы прошли. Того уже нет, что было. Все перегорело, забыла тебя. А простишь, так уж давно простила." Подняла его. Смотрю в родное лицо, не могу наглядеться. Слезы текут, а я улыбаюсь. Толкаю в спину. "Иди к своей Зинке... К сыну иди, дурачок. Обо мне не горюй, я свое счастье найду. Иди!"

Так мы и расстались с первым моим мужем. С первым и - последним.

Поначала переживала очень. А потом что-то во мне обрвалось. Ничего не надо. Не знала, для чего живу и для кого. На базары перестала бегать.

Ну, время, конечно, свое взяло. Постепенно смирилась с долей своей, успокоилась. Поняла, что ничего не вернешь - что было, то ушло. И я уже не та, и он не тот. Приходили сваты, уговаривали да я... Дрбарка отмахивалась - Никого мне не надо было.

- Что ж вы больше и не видели Севку?

Дрбарка отпила из чашки немного, поправила на голове платок!

- Один раз... Он о том и не знал... Давно это было. Я уже в разных таборах побывала... В тот год зимовала в Туле, у родственников. Приехал к нам цыганский хор из Твери выступать. Ну, мы всем домом собрались поглядеть - все-таки цыгане!

- Взяли билеты. Уселись. Народу полно. Открылась занавеска. Видим - хор. Нарядный!.. Шали и белые, и черные, и цветные. Золото в ушах, на руках. Загляденье!

- Вышел хоровод, взмахнул гитарой... Спели хоровую, потом молодая цыганка исполнила романс - голос низкий, приятный, за ней вышел еще кто-то... И вот хоровод объявил, что сейчас выйдет цыганский танец, и кто ты душенька должен исполнить? Знаю! Савельева!.. У меня дух захватило. Я ж ее не видела ни разу.

- Заиграли гитары. Вышла она. Скажу тебе - хороша! Красотка действительная. И лицо, и стать, все в ней отменное... А плясала - за сердце брала... И тут мне в голову стукнуло: значит, он тоже здесь! Впился в тех, кто сзади стоял. Приметила одного, крайнего, и сразу сердце защемило: он!.. Уже без бороды. Без усов. В малиновой рубашке, расписном жилете. Без гитары. Значит, плясать будет. Не захотела смотреть, не смогла. Встала и ушла.

- Выходит. Что-то еще жило в вас из прошлого? - спросил я. Дрбарка взглянула на меня, чуть улыбнулась и тихо сказала: - Долго жила... Да и сейчас еще... Хоть никого из них уже на свете нет... Я ведь однолюбка.

Книжкова полицька

Казки ромів-ловарів

Tusa ande akhoren khelos ...

(Історико-казковий збірник)

В кінці минулого року ромські діти отримали чудовий новорічний подарунок - збірку казок

"Tusa ande akhoren khelos..." Це казки ромів-ловарів, що зараз проживають в Австрії, у містечку Яворніце.

Впорядкували казки Петра Цех, Крістіан Фенеш-Югас, Дітер В. Галваш та Мозес Ф. Генчик.

До збірки ввійшли казки ромів, батьки яких проживали у Словакії та Угорщині, що зберегли свою чудову ловарську мову й фольклор.

Ілюстрації до казок намалювали чотирнадцятирічна Андріана Кукурікова та одинадцятирічна Індірада Лачкова. Казки були написані у ромів в сім'ях Стойків, Лакатошів, Ніш, Сендрей. Книжка вийшла у видавничій Граз-Відень за сприянням Ромського проекту та журналу "Романо Центр".

Наш кор.

Пророцтво циганки

"Встаньте! Перед вами імператор Франції!"

Згідно легенди, це слова паризької віщунки-ромки Марії Анни Аделаїди Ленорман, яка вилучила їх, коли до неї увійшов ще мало кому відомий лейтенант Бонапарт.

Розклавши карти, вона навіщувала йому імператорську корону: "Настане час, коли ви будете на недосяжній вершині слави... Ви

геній і ви переборете всі перешкоди. Завдячуючи своєму генію і силі волі, ви оволодієте троном, але згодом занедає сумної долі!"

Коли віщування сповнилося, імператор Наполеон подарував їй мільйон франків, і вона стала особистою ворожою імператриці Жозефіні.

Románi Yag

A Roma Nép Újsága
Manusergero Romano Nyeveipe

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

A famegmunkáló részleg brigadérososa

Csinagyijevo településről írt cikkünk nem lenne teljes, ha nem írnánk Timóka Mihályról. Azt mondják, hogy a romák

nem szeretnek dolgozni. Pedig ez nem igaz. Timóka Mihály egy famegmunkáló részlegben dolgozik. Rajtukívül még egy roma lány is dolgozik itt, Kalányos Szeptelana. A lány játékokat készít. Timóka Mihály 1968-ban született a szolyvai járási Rodnyikován.

Apja zenész, hegedős. Lakodalmakon és más mulatságokon zenél. Mihály részlegén hat ember dolgozik. Mind ukránok. Felesége Csernovciba jár. Az ott vett holmit itthon eladja. A fizetéssel meg van elégedve. Munkáját megbecsüli, szeret dolgozni. Van egy fia, aki nagypapja nyomdokaiba akar lépni. Vagyis zenész akar lenni. Mihálynak hívják a fiút. Jól tud ukránul olvasni és írni. Ezelőtt Ternopolba járt iskolába, ma pedig itthon van. Itthon nem jár iskolába. Miért?

— Azér nem jár, mert messze van az iskola — mondta az apa. Jó lenne, ha iskolásoknak a telepen berendeznék egy tantermet, üres szoba van elég, mert a romák, kint vannak Ivano-Frankovszkban. A fia gitár szeretne venni. A szülőknek nincs erre pénze. Meg kell várni a nyarat, s akkor talán megkapja a gitárt. Timóka Mihály szeretné, hogy a fia járna iskolába. Ő megbecsült ember. Szeretik a vállalatnál.

Náci Bertalan

A roma nők, akik szint visznek

Lapunk októberi számában Nagyija Demeter tollából publikáltunk egy cikket "A roma történelemről új szemmel" címmel. A kiváló tudóssal, egyetemi tanárral Moszkvában készített interjú Ádám Aladár.

— Az egyetlen roma lap olvasói szeretnék többet megtudni munkásságáról?

— Az egyetemen, mint romológus dolgozom. Munka köröm eléggé tágas. Századok óta a cigányok

életét legendák lengték körül. Specifikus sajátossága van azonban az orosz cigányok zenei alkotásainak. Ez, a még számos tény, megkülönbözteti a cigány nemzetet, a többitől. Kutassuk eredetüket, kultúrájukat. Ehhez ad keretet az etnikai és antropológiai egyetem. Bizonyára tudják azt, hogy 1926-ban volt létrehozva az „Oroszországi Cigány Egyesület” melynek célja a roma kisebbség védelme. Ez az egyesület, három év múlva megszűnt.

— Nekünk férfiaknak furcsa, az hogy ön mint nő vezetői posztot foglal el a társadalomban?

— Lehet, hogy ennek a ténynek én leszek megcáfolója. A roma egyesület sokat tesz azért, hogy a roma nők egyenjogúak legyenek.

— Sokat dolgozik, számos kötelezettsége van. Mikor jut idő az írásra?

— Tudományos munkatárs vagyok, több tudományos mű szerzője. Ezek a romákról szólnak. A könyveim több nyelven is megjelentek.

— Köszönetet szeretnék mondani sok roma nevében. „A cigányok történelme új szemmel” című alkotásért.

— Én köszönöm. Ajánlom figyelmükbe a következő fejezetet: „Mi vár az orosz cigányságra”. Ez a téma nagyon fontos a jövőre nézve. Tudni való az, hogy rengeteg roma csoport már elvesztette anyanyelvét.

— Térjünk vissza arra a kérdésre, amelyek a roma nőket érintik. Hány tagja van az egyesületnek?

— 20 személyből választjuk ki a vezetőket. Elég kevesen vagyunk egy gyűlésen Moszkvában 300 nő jelenik meg.

— Beléphetnek — e más nemzetiségűek a szervezetbe?

— Bárkit befogadunk, aki osztja a nézetünket.

— Milyen szervezetekkel tartják a kapcsolatot?

— Az országban működik a Nemzeti Tanács, amelyben több kisebbségi képviselő is tartozik. Ezekkel működünk együtt. Ezenkívül koreai, örmény kisebbségekkel is van kapcsolatunk.

— Hány roma él Moszkvában?

— Kérdésre nehéz válaszolni. Ha a személyigazolványokat nézzük a roma nemzetiségűek száma, nem több ezernél. Szerintem több mint 10 ezer roma nemzetiségű él Moszkvában.

— Lehet, hogy a következő népszámlálás pontosabb lesz?

— Nem hiszem. Csak akkor lenne lehetséges, ha a romák olyan személyt jelölnek ki erre a feladatra, aki valójában itélne meg a romák számát.

— Milyen ételeket szeret készíteni?

— Magam is főzök.

— A gulyás, különféle baromfiból készült roma ételek a kedvenceim, de más nemzetek konyháját is kipróbálom.

— Mit kíván a kárpátaljai romáknak és újságunknak?

— Erőt, egészséget, és boldogságot. Az újságnak pedig hosszú életet.

Ádám Aladár.

Ukrából fordította Jónás Brigitta

Az én házam az én váram

Varázslatos helyen voltunk. A munkási járási Csinagyijevo-ban. A tájat körös-körül fák, bokrok borítják.

A hétezer huszonegy lélekszámú településen 160 roma is él. Csinagyijevohoz tartozik ezenkívül, Szinyák falu, és a Kárpáti szanatórium. Ebben a nagy faluban három iskola működik, és egy művészeti szakkiskola, amelyben még roma gyerek nem tanult.

Ezelőtt itt volt a Kárpáti kolhoz, amely mára Kárpáti Kf-re változott. A vezetője, Jurij Babrák. A földet szétosztották. Az ukránok a 25-50 ár föld mellé kaptak még egy darabot. Egy roma sem kapott. A település polgármestere, Mikolaj Bugaj beteglepon volt, s így a titkárnőhöz fordultunk.

Mária Ruszin már öt éve tölti be ezt a beosztást. A községháza is rendelkezik földdel.

— Egy roma sem nyújtott be kérvényt, hogy földet akar. — mondta a titkárnő.

— Ők nem szeretik a földet. Csak szóben követelték a földet.

Pedig a romák, ez már köztudott, szívesen végeznek mezőgazdasági munkát. A roma tábort a Hegyalja utcába találtuk. A táborban 25 kis házacskva van.

Nyáron nagyon szép a táj. A telepet kettéválasztja egy kis folyócsaka. Itt rengeteg gyümölcsösfa nő. A házak szerszest vannak építve. Egy leégett házra figyeltem fel.

Ebben a házban Timóka Szeptelana 17-ed magával él. A 47 éves asszonynak 9 gyereke van. A két legidősebb lánya gyerekei is vele vannak. A tűz 2000 április 24-kén ütött ki. Hiába fordult segítségért, nem kapott. Azt mondták neki kérjen Grigorij Szurkiszto!l. A kérvényt beadták neki is. A család nem kapott sehonnan segílyt, s így a tábor lakóival felépítették a házat. Már csak ki kell vakolniuk és kimeszelni. Csak nyáron fogják befejezni.

— Ha nem megyek koldulni, itt halunk meg éhen — mondta az asszony. A kertjében gyümölcsös található. Szőlője is van. Az idén a szőlőt el kellett ádnia, hogy gyerekeinek vegyen valamit.

— Gyermekegylyt több mint három éve nem kapok.

— Kapott tavaly egy zsák lisztet a segély helyet, és ennyi volt az egész. Humanitárius segélyt sem kaptak. Őt ár földje van, de mi az ilyen nagy családnak. Vetettek bele — burgonyát, paradicsomot és zöldséget is. De ez mind csak nyárra elég.

Férje Timóka József, aki 27 évet dolgozott a gyárban. Megbecsült munkás volt. A de megyei elnök öccse. Timóka József már nem volt szükség, mehetett ahová akart.

— Most a két kezem után élek, kosarat és seprűt kötök, és ezt cseréll az asszony élelemre — mondta József.

— Amikor a ház leégett, én is benne aludtam a 12 éves lányommal — meséli József. Nem is tudom, hogy égett le. A községháza vezetője Mikolaj Bugaj nem adott semmit. Csupán megengedte, hogy fát hozzunk az erdőből.

A telep férfiainak köszönetet mondok, hogy segítettek felépíteni a házat. A gyerekek nem járnak iskolába, mert három km-re van az iskola. Jó lenne, ha itt helyben lenne iskola. Van is hol, mert több, mint három ház áll üresen. A bentlakók Ivano-Frankovszba vannak, ott van például a bírós.

Nincs diskrimináció közöttünk és az ukránok között. Egy nyelven beszélünk, ukránul.

Horvát Bertalan

ELHUNYT DR. RÉGER ZITA

2001. január 19, pénteken - életének ötvenhetedik évében váratlanul elhunyt dr. Réger Zita, a nyelvtudomány kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének főmunkatársa, osztályvezető. Dr. Réger Zita kiemelkedő eredményeket ért el a szociolingvisztika területén. Fő kutatási területe a gyermeknyelv kialakulása volt, különös tekintettel a hátrányos nyelvi helyzetű gyermekek problémakörére. „Utak a nyelvhez” című könyvében elsőként elemelte és publikálta, hogyan kommunikálnak az oláh cigány szülők gyermekeikkel már a gyermekkor legkorábbi szakaszától. Megállapította: a roma gyerekek iskolai sikertelenségének oka nem abban keresendő, hogy szüleik nem beszélnek velük, hanem ez a beszédre épülő, orális jellegű kultúra nem tudja felkészíteni a gyermekeket az iskolában megkövetelt írásbeliséggel kapcsolatos ismeretekkel. Dr. Réger Zita temetése 2001. január huszonötödikén délelőtt kilenc órakor volt a Farkasréti temetőben.

S. Kállai Szilvia, RSK

Roma sorsok – sorsfordító romák

Péli Tamás

A magyarországi hívatásos cigány képzőművészet megteremtője és első jelentős, korszakmeghatározó egyénisége Péli Tamás. Szerepe a profi képzőművészet terén ugyanolyan felszabadító hatású. Péli „csodagyerekek” volt.

Ő elsősorban képrónak tartja magát, s főként táblaképre bizza belső üzeneteit, a monumentális műfajok és technikák erősen foglalkoztatják. A főiskolán a murális szakot pályázta meg, ide vették fel, és itt szerzett diplomát, közben két évig építészetet is tanult. Festette a táblaképeit, és ezzel párhuzamosan elsajátította a monumentális kompozíciók készítéséhez szükséges technológiát. Tervezett freskót, üveglablakot, foglalkozott betonrelieffel is. „Engem rendkívüli mód izgatott az üveglablak. Tudtam, hogy ami tanulmányom van, az elsősorban az üveg és fényáteresztő képessége. Az üveg a legszínesebb, legfestőbb dolog a világon, mert a festészet mindig a fényvel kacérkodik.”

Első, mindmáig legnagyobb méretű monumentális alkotása Az Ó és Új Testamentum is üveglablak – kompozíció. A mű mérete 72 négyzetméter. 1973-ban negyedéves főiskolásként készítette négy hónap alatt.

Főiskolai időszaka alatt különböző pályázatokon szerepelt, s ezeken rendszeresen jutalmazták munkáit. Sikeresen kísérletezett a szobrászkodással, s ezen belül nonfiguratív formatervezéssel is. Negyed év alatt 18 magyerméretű faszbort készített. A kollektív önálló kiállításra is bemutatva. A siker titka valószínűleg az volt, hogy Péli szobraiban nem valamiféle hideg sterilitás és kimódoltság, hanem szerves plasztikai gondolkodás és erőteljes dinamika nyilatkozott meg. Péli Hollandiában is figurális festő maradt. Hú maradt a reneszánszos inspiráció a hollandiai, belgiumi, franciaországi, olaszországi múzeumokban tett látogatások, a reneszánsz építészeti együttesek által sugallt szellemiség s végül a kitűnő művészeti albumokban látott reprodukciók hatására gazdaggá vált, és ötvöződött a modern művészet, a kortárs művészet bizonyos eredményeivel és tanulságaival Memento mori (1969), Örömlányok (1969), Zsidó menyasszony (1970), Várakozás (1970), Hölgy majommal (1972). Belső látásban felépítette, majd újra átalakította az egész kompozícióit. Egy évtizedig ennek a pannónak az elképzelt figuráit festette meg táblaképeken, ám amikor 1983-ban a tiszadobi Andrásy – kastélyban, az állami gondozott cigány fiataloknak othont adó nevelőintézetben hozzáfogott a pannókhöz.

Gyermekkorából a természet, az állatok szeretetét hozta magával. 1975-ben 18 éves korában csapódott be mögötte a vidéki nevelőintézet kapuja, s 500 forinttal a zsebében feljött Budapestre. A rideg kemény intézeti évek után rázuhant a magány szabadsága és kiszolgáltatottsága. Csavarógvascsőveze ismerte meg Budapestet, amely otthonlanul és otthonává vált, s azóta alig mozdult ki a fővárosból.

Akkoriban már verseket írt, és rajzolt is. Kapkodás, sietség nélkül, sikert elutasítva, askétikus alázattal és szorgalommal, ám önmaga értékeinek tudatában dolgozott az utóbbi másfél évtizedben. Akkor festett, amikor belső hívást érzett.

Minden új művével tovább építette alkotói világát.

Villon XX. Század végi rokona. Villon, aki – bár súlyos árat fizetett érte – megőrizte függetlenségét egy megalkuvásra, alakoskodásra, törtetésre épülő világban. A cinizmus, a kiegészítéssel ellenben épült fel ez az alkotói világ, amely ismeri az erős és tiszta érzelmeket, az egyértelmű ítéletet. Szentandrassy merész fantáziája, a féltalonszerűség hangulatát idéző képei életerézeket, sorsélményeket közvetítenek (Az alvajáró románca, Fekete bú románca, Holdas románca, Adagio).

Ideális és torz, szépség és rúttság, életerő és pusztulás együtt jelennek meg ebben az alkotói világban (A falu bolondja, Ballada Három királyok).

Tanuljuk a roma nyelvet

A személyes névmások esetében a tulajdonító szerkezetben a rövidebb alakot használjuk, amelyet a léteivel egybeírunk.

sima	siame
situ	situme
siles	sile

Hangsúlyos esetben itt is a teljes alakot használjuk. Vi man si, vi tut si. Nekem is van, neked is van.

Hasonlóan tagadjuk a **naj** segítségével.

najma	najame
najtu	najtume
najles	najle

A **sode** mennyi kérdésnél a megszámálható dolgok többes, a megszámálhatatlanok egyes számban vannak.

Hasonlóan az egyéni többet jelentő főszónevek esetében is.

Suha Balogh Kálmán

A neves cigányprimás Parádon született, de mezőkövesdinek valotta magát, hiszen a családnak a matyó fővárosban volt a háza. De életének nagyobb részét 42 évig a VIII. kerületben József körút 68-ban élte.

A mezőkövesdi gimnázium után konzervatóriumba járt Debrecenben. Előbb primás Egerben a Park szállóban, majd Budapestén a Suha – Csémiczky szalonzenekarral a Deák kávéházban muzsikált. Egy országos meghallgatás következett (a zsűri elnöke Kodály Zoltán), amelynek első díját, a három hónapos kínai turnét ők nyerték el.

Világ körüli turnék sokasága után utolsó külföldi vendégszereplésére Szóulban került sor 1997-ben. Az egyes külföldi fellépések között a Grand Hotel Royalban muzsikált. Emellett az OSZK Szófia utcai stúdiójában zenekari gyakorlatot és hegedűtanásokat vezetett, zömében józsefvárosi fiataloknak.

Ő volt a Száztagú Tagú Cigányzenekar egyik megalapítója, és hosszabb időn át szervező titkára is.

Suha Balog Kálmán emlékönyvébe jeles személyiségek

nagyszámú mezőkövesdi barát jelenlétében a belső józsefvárosi Krisztus Király Plébánia atlempromban lévő urnatemetőben helyezték végső nyugalomra.

Széplaki Kálmán

Szlovákia: nyelvvédelem igen, nyelvhasználat nem

2001. január 19. péntek — A szlovák kormány a napokban ugyan elfogadta a kisebbségi nyelvhasználat biztosításának legfontosabb nemzetközi dokumantát, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, ám a kisebbségi nyelvhasználat kérdése máris belpolitikai vitát váltott ki az idén megtartandó népszámlálás kérdőívje kapcsán. A kisebbségi nyelveken is kinyilatkoztatott kérdőívökből nem készült cigány nyelvű változat, Csáky Pál, a kormány kisebbségi ügyekért felelős miniszterelnök-helyettese szerint azért nem, mert a roma nyelv „nem kodifikált”. A tiltakozó roma szervezetek azonban emlékeztetnek arra, hogy a romanes ma is több szlovákiai főiskolán tanított nyelv, de Csehszlovákiában már 1971 óta oktatták a prágai Károly Egyetemen. A Szlovákiában élő, a becslések szerint a lakosság 7-8 százalékát kitevő 3-400 ezer roma közösség negyötöde anyanyelvüként beszél a romanes.

Estočak Max. Milan — Roma Sajtóközpont (RSK)

A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartája a kisebbségi

nyelvek védelmének egyik legfontosabb nemzetközi dokumentuma, amely jelentős anyagi áldozatvállalást igénylő kötelezettségeket ró az aláírókra: így rendelkezik arról, hogy elegendő létszámú tanuló esetén az iskola-előkészítőitől egészen a középiskoláig támogassák a kisebbségi nyelvű képzést, a kisebbségi nyelvtanítás beépítését a tanterembe. A dokumentum batorítja a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a közigazgatásban: gondoskodniuk kell arról, hogy a kisebbségi ügyfelek saját anyanyelvükön nyújthassák be kérelmeiket, és választ is úgy kapjanak rá, és arról is, hogy kétnyelvű változatban tegyék közzé a gyakran használt közigazgatási szövegeket és formanyomtatványokat. A dokumentum szerint a tolmácsok és fordítók alkalmazásáról éppúgy az államnak kell gondoskodnia, mint a megfelelő számú közalkalmazott, köztisztviselő foglalkoztatásáról és képzéséről. A kultúra területén egyebek mellett fordítások, a szinkronizálás, és felretározás támogatását írja elő az egyezmény, de az államoknak olyan szervezetet is létre kell hozniuk, amely a kisebbségi nyelveken készült műalkotások gyűjtéséért, rögzítéséért felelős.

Józsefváros: koncepció a kilakoltatások elkerülésére

– A Józsefvárosi Önkormányzat január 18-án este ellenszavazat nélkül fogadta el azt a tervet, amelynek értelmében a kerületi díjhátralékos és jogcím nélküli bérlők bennmaradhatnak lakásaikban, az önkényes lakásfoglalókat pedig minimális ráfordítással lakással alakítható bérlémenyekben helyezik majd el. A program leghamarabb három hónap múlva indul.

Tegnap este Józsefváros képviselőtestülete ellenszavazat nélkül fogadta el azt a koncepciót, amely a díjhátralékos és jogcím nélküli lakók lakáshelyzetét rendezi. A polgármester és az ingatlangazdálkodási bizottság elnökének előterjesztése szerint a kerületnek elsősorban azokat a családokat kell segítenie, akik korábbi jogcímeiket elvesztették — például úgy, hogy a család főbérlőként bejelentett tagja elhunyt. Az

ő esetükben a bérbeadást javasolja a terv. A díjhátralékosok esetében krízislakásként vagy családok átmeneti otthonává alakítanak a családok lakásait, akiknek újabb kilenc hónap áll majd rendelkezésre tartozásuk törlesztésére. Amennyiben ez megtörténik, a család újra bérlővé válik.

A most elfogadott koncepció alapján a kerület szakemberi a következő hónapokban felméri azokat az önkormányzati tulajdonú helyiségeket, amelyek minimális ráfordítással átmeneti lakásként alakíthatók.

Falus Péter, a kerület ingatlangazdálkodási bizottságának elnöke a Roma Sajtóközpontnak úgy nyilatkozott: a program — miután ahhoz jogszabálymódosítások is szükségesek — leghamarabb márciusban indulhat el.

Baranyi Laura — Roma Sajtóközpont (RSK)

Sode shave situ?	Hány fiad van?
Sode paji situ?	Mennyi vized van?
Jekh shavo sima.	Egy fiam van.
Duj shave sima.	Kettő fiam van.
A shej és a dej szavak tárgyesete rendhagyó	
shej lány	dej anya
sha lányt	dej anyát

Szavak

kamel	szeret og, vesz (lav, les, lel, len)	duj	kettő
pushel	kérdez	trin	három
pinzhárel	ismer	shtar	négy
xoxavel	becsap	panzhh	öt
shaj	lehet	shov	hat
nashtig	megtenni	efta	hét
sode	mennyi	oxto	nyolc
jekh	egy	inja	kilenc

Romane chachipe Cigány mondások

- Korkoro manushes naj trajo.
Egyedüli embernek nem élet az élet.
- Tjiro rat tjiro rat si.
A véred a te véred.
- Familija pala e familija zhal.
Rokonság a rokonságot követi.
- Naj phral, savo bi pesko phral nasheltar.
Nem testvér az, aki a testvére nélkül elfut.
- Shukarimastar na chajjosa.
A szépséggel nem lehet jóllakni.
- Naj luludji bi kangeri, naj kamipo bi dukhengo.
Nincsen rózsza tövis nélkül, nincs szerelem fájdalom nélkül

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок двадцятин

Поняття про прикметник

Вправа 1.

Впишіть іменники, додаючи до них прикметники, що відповідають на питання саво? (який?), саві? (яка?), саве? (які?) і називають ознаки за смаком, кольором, формою, поведженням.

За смаком.

Лон (саво?)
Пгабай (саві?)
Пурум (саві?)

За формою.

Дудум (саво?)
Мурні (саві?)
Амброла (саве?)

За кольором.

Чар (саві?)
Кашта (саве?)
Ружа (саві?)

За поведженням.

Шошой (саво?)
Налпа (саві?)
Бакро (саво?)

Слова для довідок: даравно (полохливий), пондо (солоня), лунге (довга), гупі (салодке), керкі (грка), зелена (зелен), лолі (червона), ротато (круглий), лунгі (довга), аврмарді/ бенгалі (хитра), зелени (зелена), найгодявер (глупий).

Слово, що є назвою ознаки і відповідає на питання саво? саві? саве?, називається прикметником.

Прикметник у реченні зв'язаний з іменником: червено кгосно (червона косинка), тато кгаморо (тепле сонечко), шудрі раті (прохолодна ніч), шувко кгас (сухе сні).

Словничок:

Амброл - грушка	Налпа - мавпа
Бакро - баран	Пгабай - яблуко
Дудум - диня	Пурум - цибуля
Кашт - дерево	Ружа - троянда
Лон - сіль	Чар - трава
Мурні - морква	Шошой - заяць

Як Марко видавлював вино із грушки

Жив яось один ром. Звали його Марко. Мав він коня й воза. Коли їхав взимку дорогою, то побачив на землі ріпу. Зупинив коня, зліз із воза на землю й підняв її. "Дам своєму коневі, нехай з'їсть", - міркував ром. І поставив ріпу на воза. Наступного дня поїхав він до лісу. Ходить поміж дерев, збирає хмиз, і розпалює вогонь, щоб дружина могла зварити їсти. Але з чого тут варити? І тут натрапив він на вбитого кабана і почав варити з його м'яса сигидинський. Пік на вогні й палаючи. Коли знову пішов за дрочами, знайшов висохле дерево, на якому висіла одна одніснька суха грушка. Він зняв її і вирішив добути з неї найсмачніше, найдорожче червоне вино. Добувши з грушки вина, ром каже: "Яке смачне! З цього вина я дам моім братам та моєму народові".

Наступного дня нагодувавши ріпою свою конячину, виїхав з лісу. І хоча вона багато їла, ріпа не закінчувалася.

Іде Марко, іде, і зустрічає він по дорозі 10 груп ромів. Привітався з ним, а вони й кажуть: "Бог тебе посилав, Марку, брате наш. Звідкіля ти?". "З лісу, з гір я йду через поля", - відповідає Марко. Розп'ягає коня й пускає пасти, а сам гукає: "Роми, йдїть-но всі сюди! Молоді й старі, жінки і діти". Й почав із грушки видавлювати червоне вино.

Жінки принесли горнята, у кого не було ні пляшок, ні стаканів, принесли каструлі. Марко наливає, усі роми гуляють. "А тепер, сестри мої, починайте співати й танцювати", - просить Марко. Почали ромки танцювати та співати. На них були довгі розкішні сукні, фарти, пишні смагліве волосся звисало аж до пояса.

Роми гуляли три дні й три ночі. У Марка був один син приблизно 16-річного віку. А в іншого рома була гарна донька. Під час гуляння молоді закохались один в одного. Тоді дівчина сказала матері: "Мамо, я кохаю цього хлопця". "Якого?". - поцікавилась мати. "Маркового сина", - відповіла донька. "Якщо ти його кохаєш, ми спитаємо у нього, чи кохає він тебе. Та хлопця відповів взаємністю.

Коли Марко та батько дівчини почули, що молодята покохали один одного, другого ж дня посватались. "Давай будемо сватами, Марку", - запропонував ром. - У тебе є син, а у мене донька". "Якщо на це воля Божа, то так воно й буде", - відповів Марко і добув вино з грушки і всі почали готуватися до великого весілля.

Жінки пов'язали червоні хустки на голову, дівчата шовкові стрчки заплели в коси. Три дні й три ночі тривало весілля. Іли всляки страви та пили вино з однієї грушки.

Двадцять пар коней, які були у ромів, іли з однієї ріпи, яка ніколи не закінчувалася. На четвертий день Марко почав збиратися в дорогу й говорить своєму сватові: "З Богом, свате!". А потім посадив свою невістку на воза й каже: "Тобі бог, мені Марія. З Богом". І поїхали вони далі. Якщо не помиралі, то живуть і сьогодні.

Переклад на українську Аладар Адам Ілюстрацію взято з книги "О чхінлар" М.Г. Козимиренка, І.Т. Мазоре.

Романе чачіне

Ромські приказки

1. Кай цїрдел о дад, одой цїрден тре о чгаве. Куди тягне батько, туди тягнуть і діти.
2. Шукарібнастар на чальгоа. Краси не наїсися.
3. Сако пал о лове сїдїрел. Кожен женеється за грїшми.
4. Пгерді жеба, чучо іло. Повна кишеня - пугте серце.
5. Баре барїнастар про кгул аврі джага. З великою гордістю кінчиш на гноїщі.
6. Мук ле балес тел о скамін, хутела туке про скамін. Дозволь свині під стїл, вїлїзе на стїл.

Сар о Марко чаполіне л мол анда амброл

Сас кай нас, сас єк ром. Марко бушолас, тай сас лес єк вурдон тай грас. Тай сар траделас кедї баре дромеса свенде, ай дїкел пай пгваа е бунгордія (ріпа). Тай тордїрел е грасест, тай джал теле па песко унгрїко вурдон, ушталев по гагово, тай джал пе пгув теле, тай джал тай лел кодо ропаї опре. "Но, кадо дав муре грасесте те хал, кадо ропаї!". Тай шутас о ропаї по вурдон. Традел авер дес андо єк веш. Пїрел пала каштен андо веш, те керел яг, те кіравел лескі ромї.

Ракгласас єкге мундале дзіве балес! Тай кіравлас леске шах масеса анда мундало мас. Тай пекелас анде ватра е бокола. Тай сар пїрелас пала каштен

тай ракел єкг шувко копачі. Амбролін сас о копачі, тай єкг шувко амброл по копачі. Тай лел лес теле. Со авла анде кодо амброл, чгавале? Майлачі, майкуч мол, лолі! Тай лел ла тай пугтел, пел анда мол о Ром. Айне, де лачї! "Но, анда кадї мол дав ї муре пїрален, муре нїпос!".

Тай лас авер дес тай традас. Анда ропаї хахавел песке богос - чї начол о ропаї. Бут хахавел анда лес!

Традел, тай аракел пе деша кумпанїе Ромен. О Марко пгелел: "Девлеса рагвас тумен, муре пїрал!". - "О драго Дел андас тут, Марко, муро пїрал. Катар?". - "Каткар, анда пїлана, анда веш авав". - о Марко пгелел ленге. Де, лел аврі песке грасест, мукел лес по ріто. "Ромале авен саворе акорде! Ві цїкне, ві баре! Ві ромня, ві терне, ві пгуре!". Тай кездїндас анда амброл те чаполінен е Токаїя лолї мол. Но, е ромня анен кувча, нас ле глажі, чї погара, е пїйра анен, ле куча. Мукел ленге о Марко, пен, мулатін е Ром. Де, муре пгена кездїнен те ділабен (ділабен), те кгелен. Кездїнде е ромня те ділабен, те кгелен, тай сас пре ле ромня романе булге цохї. Тай булге кретїнци, тай ле баре лунгі бал, е чурні, ле ромнян.

Пїле коте трїн дес тай трїн ратя. Сас ле Маркос єкн чгаво, каде дешушове бершенго! Тай єкг Ром коте ай сї лес шукар чгаїорї. Со мулатїнде, камле, керде, тай кам перен анде камліпе ле дуй тернімата: о чгаво тай е чгаї. Атунчі е чгаї пгелел песка даке: "Мама, ме камав, ме камав кадалес чгавес!". - "Савес?". - "О Маркоскерес!". - "Те камес лес, майд пучасал!". Але о чгаво о Маркоско пгелел песка даке: "Мама, ме камав кола чга!".

Але кана шундас о Марко, тай ла шако дад, гой е дуй тернімата камен пе, тай лен авер дес тай агарен пе кетане. "Гат, хупїлас аме ханамїкен, Марко! Тут сї чгаво, ман сї чгаї!". - "Те сї Девлестар муро пїрал, мук хупїлас ханамїкен!". Пугтердас пале, чаполїндас анда песко амброл пале е Токаїя лолї мол, кездїнде те керен о баро бїав.

Пгангле лоле дїкгле е ромня по шеро, ле пїгаруне, ле пантлїкі андо бїав. Трїн дес тай трїн ратя мїндїг о бїав джалас, хале тай пїле са анда кодо єк амброл е мол!

Бїш грас сас е Ромен! Анда кодо бунго, анда кодо ропаї хахаде е грасен! Тай чї начолас. Но, тай пала штарто дес кїдас опре пе песко вурдон тай пгелендас песке ханамїкаске: "Но, аш драгоне Девлеса, ханамїка!". Шутас песка бора по вурдон. "Туке о Дел, манге е Марія, аш Девлеса!". Тай традастар лендар. Те на муре, дж'адес траїн!

Катар о Морїнка Стоїка
Взято зї збїрки ловарських казак "Туса анде акгрен кгелос..." виданих за проектом австрїйського товариства ромїв "Romano Centro".

Оголошення

Продається 4-ох кімнатна впорядкована квартира нового планування. Всї кімнати відокремлені, лоджі застеклені. Квартира знаходиться за адресою: вул. Легоцького, буд. 50, кв. 55. Цїна договїрна. Звертатися за телефоном 1-58-05 з 10 до 16 години, або з 16 до 20 години за вказаною адресою.

Наші Вітання!

У щасливих людей Турнака Тїберїя та Данї Зузанки - святї!

Вони знайшли один одного. Бажаємо молодятїм бережно пронести свою любов через це жїття.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**

Редакція не завжди подїляє позицію авторів. За точнїстю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберїгас за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повнїй або частковий перодрук матеріалї дозволяється лише з посиланням на "Романї Яг".

АДРЕСА РЕДАКЦІ : м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
E-mail:romaniyag@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniyag.boom.ru

Вїдруковано в Ужгородській мїській друкарні, вул. Руська 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 425